

SKUTEČNOST

NEZÁVISLÁ REVUE
ŘIDI REDAKČNÍ RADA

Ročník V.

Září—Říjen, 1953.

Číslo 9—10.

O B S A H

ÚVAHY O ÚČTOVÁNÍ	<i>Cato</i>
MLADEŽ ZA KOMUNISMU	<i>H. J. Hájek</i>
K ŽIVOTNÍ ÚROVNI V ČSR	<i>Alex</i>
FRANCOUZSKÝ NEUTRALISMUS	<i>Mark Lennan</i>
C. Sandburg: JÁN, SYN TOMÁŠOV	<i>prel. K. Šimončič</i>
ZADRŽENÍ ČI OSVOBOZENÍ ?	<i>Ivan L. Rudnytsky</i>
HOSTOVSKÉHO „NEZVĚSTNÝ“	<i>Mirko Tůma</i>

SKUTEČNOST SE PŘEDPLACÍ:

- V ANGLII A IRSKU:** Ročně:
£ 1 Postal Orderem nebo šekem, vystaveným na *Warwick Printing Co., Ltd.*, 9, High Street, Warwick, England.
- V AUSTRALII,**
Tasmanii, N. Zélandě
£ 1:10, leteckou poštou £3. Poštovním poukazem (Postal Order) na adr.: *Jan E. Vřečonka*, 24, Musgrave Street, Mosman — Sydney, Australia. Na tuto adresu řiďte také veškerou korespondenci.
- V BELGII:**
frs. 150, mezinár. převodem nebo bankovkou do Anglie.
- VE FRANCII:**
frs. 1000 na adr.: *A. Hrubý*, Kolbsheim, No. 56 (Bas-Rhin) — šekové konto č.: 95858 Centre de chèques postaux Strasbourg.
- VE FRANC. AFRICE:**
frs. 1000 na adr.: *Karel Hrdlička*, Central Post, Poste Restante, Casablanca, Marocco.
- V HOLANDSKU:**
zl. 12 na pošt. účet č. 564075, název účtu *Ing. Vlad. Brůža*, Catharina van Renneslaan 5, Utrecht.
- V ITALII:**
lir 1200 převodem nebo bankovkou do Anglie.
- V JIŽNÍ AMERICE:**
v Brazílii:
Cr. S 100 na Banco Auxiliar de Sao Paulo por C.C.P. No. 78373, Rua Boa Vista 192, Sao Paulo. Korespondenci na *Skutečnost*, Caixa Postal 8347, Sao Paulo.
- v Peru:
\$ 3 na adr.: *Vlad. Litochleb*, c/o CIREX S.A., Jirón Junín 319, Lima.
Ostatní státy stř. a již. Ameriky: \$3, letecky \$6 na *Warwick Printing Co. Ltd.*, 9 High Street, Warwick, England.
- V KANADĚ:**
\$ 3, letecky \$6, na adr.: *Mirko Janeček*, Box 81, Postal Station D, Toronto 9, Ont. Na tuto adresu řiďte také veškerou korespondenci.
- V NĚMECKU:**
DM 10 na adr.: „*Skutečnost*“, Engelschalkingerstr. 20/6, München 27.
- V NORSKU:**
K 15 mezinár. převodem či bankovkou do Anglie nebo našemu zástupci ve Švédsku.
- V RAKOUSKU:**
Sch. 70 na adr.: *F. Svab*, Hauptpostfach, Salzburg. Na tuto adresu řiďte také veškerou korespondenci.
- VE ŠVÉDSKU A DÁNSKU:**
K 14 na adr.: *Stanislav Schottl*, Linnegatan 15, Limhamn, Malmö, Sweden. Na tuto adresu řiďte také veškerou korespondenci.
- VE ŠVÝCARSKU:**
frs. 12 na pošt. šekové konto čís.: II 166 36 (Lausanne). Název účtu *Lad. Čerych*, St. Sulpice — Vd.
- V USA:**
\$3, letecky \$6, na jméno a adresu: *Ján Zák*, P.O.Box No. 1755, Grand Central Station, New York 17, N.Y., Na tuto adresu řiďte také veškerou korespondenci.

Předplatné z ostatních zemí: \$3 mezinár. převodem či bankovkou do Anglie.
Veškeré šeky, poštovní převody atd., do Anglie zasílané, vystavujte lask. na *Warwick Printing Co., Ltd.*, 9, High Street, Warwick, England.

REDAKCE A ADMINISTRACE SKUTEČNOSTI NYNÍ NA ADR.:
ENGLSCHALKINGERSTR. 20/6, MUNICH 27, GERMANY.

ÚVAHY O ÚČTOVÁNÍ

CATO

Je třeba trestat: kvůli těm, kdož padli za obět.

Nesmí se trestat: kvůli těm, kdož zbyli.

Je třeba trestat: právě kvůli těm, kdož zbyli.

Nesmí se trestat: právě kvůli těm, kdož padli za obět.

NEJDE zde o čtverylku paradoxů, ale o čtveřici názorů, mravně i politicky ospravedlnitelných. Jde o to, jaká bude naše volba a její provedení.

*

Jedno jediné je jisté: Zrada přestala být prostou záležitostí úvodnickářských a filmových klíšé; je tak složitá, že patří do kabinetu psychiatra. Je tisícíhlavá a amoební; chtěli-li bychom skutečně nalézt původce, ono Adamovo žebro, z něhož vše vzniklo, musili bychom vyhrabávat mrtvé. Není pouze černá — má všechny odstíny spekter — a my dodnes neznáme spekter všech prvků.

Lze ji vůbec ztrestat?

K tomu je nutno vložit prsty do ran, nalézt vřed; uvidíme však, že není onoho jediného a jednotného kriteriá, schopného podepřít jedinou a správnou diagnosu. Není také soudců — protože jsme všichni účastní procesů na obou stranách barikády. Není čistých, všichni jsou oběťmi, vězni a žaláři. Neboť: lze vůbec odsoudit vývoj? Ne-li, jak chcete trestat zradu, která jej lvím podílem pomohla tvořit?

*

Avšak je zcela marno varovat před neúčinností účtování a retribucí: i ony patří k vývoji, i ony jsou obzvláště lidské, tak jako zrada. Příliv — odliv, vesmírný rytmus; historie nemůže trčet v prostoru, stojí pevně na těchto dvou pilířích zrady a odplaty — a tedy i krve.

Je naděje, že budeme alespoň moudřejší, než jsme byli v roce 1945?

Bude naše zmoudření záležet v tom, že nebudeme odplácet vůbec — anebo naopak v

tom, že se vynasnažíme, aby neunikl trestu nikdo, kdo nese i jen sebemenší stopu *podezření* z viny? Spokojíme se pouze sumárním odsudkem zákona bez prováděcího nařízení — anebo budeme jmenovat obžalované? Postavíme před soud vedení KSČ — anebo také její kádry? Odsoudíme kolaborantská vedení ostatních stran — anebo také vedoucí přísluhovačských nadstranických, politických a para-církevních organizací? Odsoudíme policisty a vojáky, kteří zbilii uvězněné sice na vyšší rozkaz, ale s požitkem vyzkoušení síly vlastních svalů — anebo také ty, kdož seděli v porotách, žalovali, nedostatečně obhajovali a hlavně svědčili proti oběťmu režimu? Odsoudíme ty, kdož zabrali byty a majetky, na něž měli záslusk? Ty, kdož podepsali kdejaký manifest, jenom aby se zalíbili? Ty, kdož odevzdali svá kdysi slavná vědecká a umělecká jména na pospas protihumanitním a protiprávním akcím?

Už nyní problém víc než komplexní — nikoliv s hlediska praxe, protože dějiny ukázaly, že *jest* možno uvěznit i celé národy, ale s hlediska spravedlnosti, protože nelze kodifikovat maximální či minimální dávku strachu pro průměrnou lidskou duši: lidská duše je něčím, co nemá průměr.

Neukázala snad protektorátní zkušenost, jakou často rozhodující roli hrál při zradě strach? Strach o život, o rodinu, o živobytí, z vězení, z tělesného utrpení, z represálií proti nevinným? A právě tak nelze vyčíslit stupnici závidění, uzákonit usvědčující a osvobozující stupeň lásky, kázně a nenávisti.

*

Kde začíná trestnost zbabělosti, závisti, kázně? Je trestný podpis či kolaborantská akademická prostitute universitního profesora, jenž svým chováním svede na scestí mínění žáků i kulturní veřejnosti? Je beztrestný pracovní výkon dělníka, plnícího normu při výrobě kulometů pro Koreu — a to jen proto, že těch dělníků jsou miliony, zatím co na profesora lze ukázat prstem a zbude po něm jen jedno uprázdněné místo? Je hoden trestu architekt, jenž navrhne a postaví Stalinův pomník, komunistický palác, vyzdobí protimasarykovské museum, to vše podle vžitých profesionálních koncepcí svého povolání? Je trestuhodná účast domovníka na marxistických kurzech, agitačních akcích a jeho role dozorčího na nedělních brigádách? Je hoden trestu Talich, pod jehož taktovkou Filharmonie oslavuje Den Rudé armády? Je beztrestný státní návladní, jenž ukouzl čistkám a přes nesouhlas svého svědomí vypracuje žalobu proti nepřítelům režimu podle striktních profesionálních pravidel, žádajících nejvyšší trest? Je beztrestný mladý právník, jenž po promoci a po normální rutině čekání a praxe si zažádá o přidělení k prokuratuře, kde ví, že bude nucen žalovat nevinné? Je trestný čin policisty, který chodí zatýkat v ranních hodinách „kulaky“? Není hoden trestu člen NV, jenž podle vyšších směrnic rozepíše nesplnitelné dávky vyhlédnutým obětem? Je trestným čin pohraničního strážníka, jenž náhodnou prohlídkou průkazu zadržel člověka, který se skrýval před razíí? Má být potrestán anonymní pisálek, jenž na příkaz šéfredaktora napíše úvodník k oslavě SSSR nebo schválení popravy posl. Horákové? Dopustil se trestného činu dopisovatel Rudého Práva, jenž v rubrice Dopisy čtenářů žaluje na vlačnost vedoucích místní organizace KSC nebo NV? Má být potrestán Nezval za svoje udýchané přežvykovačky na Stalinovo jméno? Nemá být potrestán Lacina za svoje jedovaté epigramy proti Trumanovi? Je vinen Gottwald za smrt Slánského, nařízenou z Moskvy? Je nevinen Čepička za sovětsací armády, také nařízenou z Moskvy?

Nevypsitelná řada otázek, jejichž pokračování může být ovocem fantazie každého z nás a zkušenosti všech domácích obětí. Existuje však jednotná odpověď? A bylo-li by už možno nalézt všem těmto faktům společného jmenovatele (a tudíž i jednotnou odpověď) — bude toto jednotné pravidlo aplikovatelné na všechny bez rozdílu? Na otce rodiny s tuberkulózní ženou jako na svobodného člověka? Na bojácné právě tak jako na dobrodruhy? Na katolíky jako na bezvěrce? Na siláky jako

na astmatiky? Na příbuzné uprchlíků či rodin persekovaných jako na členy rodin dosud nepostížených? Na lidi zhýčkané vinou špatné výchovy v minulých desetiletích jako na lidi vyzbrojené skautingem, vojnou či útrapami sirotčinců? Na lidi s morálkou buržoasní jako na bohémy s příslovečnou politickou naviitou? Na kariéristy jako na oklamané důvěřivce? Na odvážné, kteří dokáží maskovat dvojí hru, jako na ty, pro něž smysl pro kázeň a slepá poslušnost autority je celoživotním obzorem?

Opět nekonečná řada individualit, nezměnitelných, nezvažitelných, nezpůsobilých pro vtěsnání do stupnic, vymykajících se průměru. Individualit, které byly konfrontovány v nestejných situacích a s nerovnými zbraněmi s akutní nutností rozhodnout se pro jednu z mnoha cest. Vzpomeňte si jen na jeden z velmi nevinných detailů protektorátu: Z celé řady universitních profesorů pouze pro jednoho jediného bylo odmítnutí předsednictví Ligy proti bolševismu nemožností; relativita individuálních rozměrů učinila relativní nejen váhu rozhodnutí, ale i váhu funkce, následků, zisku i oběti.

*

Je tedy lidsky možno, abychom měřili jediným měřem tuto nekonečnou řadu psychologických subtilit a věcných i duševních relativit?

Až dosud jsme však mluvili pouze o první — nebo lépe: o druhé — polovině problému: o té totiž, která se týká soudu za události a činy sběhlé po únoru 1948.

Až dosud jsme neuvažovali o jeho mravně i právnicky nejzávažnějším aspektu: Při všech odplatách (ve všech historických epochách a u nás právě tak jako jinde) se totiž zapomínalo či popíralo, že podle všech právních řádů na světě je retribuční soudnictví opakem logického pojetí spravedlnosti a že nelze s hlediska mravního i právního ex post trestat t.zv. trestání velezrady jakožto čin ilegální a tudíž trestný. Jesliže Němci popravovali české nebo slovenské partyzány, politiky a protiněmecké spiklence, jednali v rámci svých platných zákonů (v té době platných i pro nás) a podle práva na obranu státu — právě tak, jako když popravili von Stauffenberga, jako když Hindenburg dal zavřít v r. 1923 Hitlera, jako když jsme my zavírali turnery, jako když Alexandr dal uvěznit Tita, jako když Angličané uvěznili Pandita Nehru a Gandiho, jako když Američané popravili manžely Rosenbergovy: každý režim, ztotožněný se státní raisonou, má právo a po-

vinnost chránit svou integritu proti subversivním činitelům, usilujícím o jeho rozvrácení. Popírat tento fakt je ilogické.

Proto má i komunistický režim a stát právo trestat všechny, kdož veřejně nebo tajně pracují a bojují k jeho zničení — proto, poněvadž je vykonavatelem zákonodárství jednak odhlášeného a jednak trpně přijatého veškerým lidem. Komunistický režim u nás není režimem okupantů, kteří vojensky obsadili zemi. Je režimem, před nímž se kapitulovalo *zevnitř*, z důvodů politicky i strategicky nelogických. (Narážím na strach demokratů ze sovětské invase. V intervalu několika týdnů však historie dokázala politickou nezralost a zbabělou naivitu těchto obav třemi křiklavými případy: Fagerholmovým vyřazením komunistů z finské vlády, Titovou revoltou a berlínským vzdušným mostem: v žádném z těchto případů Sověty neintervenovaly, jak ani jinak nebylo myslitelné.)

Komunistický režim u nás je historickým trestem jednak za politickou nezralost našeho vedení v posledním desetiletí, jednak za lidové selhání při volbách v r. 1946. Rozsudek pak byl napsán kapitulantským v aféře Marshallova plánu, kdy svobodně a v situaci relativně příznivé byla Sovětům obětována suverenita čs. státu týmiž osobami, které za relativně nesmírně menší kapitulantsví (viz tehdejší strategickou situaci) postavili před soud národa Háchu a spol.

S hlediska práva a morálky může být tedy retribuce oprávněna jenom potud, pokud by trestala *zneužití*, nemírnost a nelidskost komunistického postupu při výkonu soudnictví proti nepřátelům režimu. Nikoliv princip, ale míra jeho praxe je to, co může jedině přijít před soud.

Jestliže však vítěz přes tuto výhradu přistoupí k trestání zbylých nepřátel ze zásadních důvodů, nejedná podle zákonů a práva všeobecně platného, nýbrž staví proti nim do protikladu princip odplaty silnějšího, dovolává se svého *mravního a dějinného poslání*. Z roviny lidské spravedlnosti se tím přeskakuje na roviny soudů dějinných: chce se soudit vývoj, avšak bez oprávnění, které k takovému soudu poskytuje časový odstup.

Vidíme tedy, že — bez ohledu na čistě praktickou obtížnost nebo dokonce nemožnost zachování spravedlnosti v takových poměrech — základní nebezpečí spočívá v tomto poznání: neběte se nikterak ohled na element nejzávažnější, vyhrazený právě jenom soudcům dějinným, t.j. element příčiny a element atmosféry prostředí, které všechno umožnily, a politické zločinnosti otevřely cestu.

Soudit události, sběhlé od února 1948 do dne vítězství, znamená soudit následky a odsuzovat loutky osudu, napsané jinými, jinde a dříve. Znamená to tudíž soudit onu méně trestnou polovinu problému: tu, jejíž obrysy, struktura i charakter *byly známy nebo mohly být známy předem* a na jejímž průběhu se už nic nedalo změnit — a to od okamžiku, kdy byl v únoru 1948 prohrán a dovršen zápas o rozhodnutí. Nic z toho, co se stalo od února, nemohlo překvapit, protože časový i věcný průběh sovětské invase byl a je znám z četných neměnných příkladů. Jakmile bylo jednou dovoleno, aby byl nastolen komunistický stát, byly také dovoleny zločiny podle měřítek křesťanské a demokratické morálky. Proto ti, kdož pravděpodobně jednou usednou před národní soudy, nejsou ničím jiným, než vykonavateli rozsudku nad národem, který byl vynesen v únoru 1948. Při sdělování jejich obžaloby bude však zapotřebí velké opatrnosti: nebude možno je vinit z náhlé iniciativy v jejich zločinnosti. Jejich záměry byly veřejně známy po třicet let (!): Předně byli poslušni stranické disciplíny a programu, diktovaného cizí mocností, avšak zároveň povoleného platným demokratickým zřízením (šlo tedy vlastně o tolerovanou potenciální i faktickou vlastizradu) — a za druhé byli poslušni vnitřního přesvědčení, že jejich názor a metody uspořádání lidské společnosti jsou těmi nejlepšími; tuto míru poblouznění jim musíme přiznat.

Není možno nevidět pravdu: Rozsudek o národním osudu nebyl pronesen jejich ústy — celý národ o sobě rozhodl, přímo i nepřímo. Jde právě o to, že národ *dovolil*, aby byl sověťsován, ačkoliv mu osud poskytl třicet let zpravodajství o tom, jaký osud by ho v takovém případě čekal. Jestliže dnes naši lidé umírají v komunistických věznicích, je pokryteckým alibismem, budeme-li za tuto skutečnost vinit *jenom* komunisty: pravda je ta, že jsme v rozhodujících okamžicích učinili jen něco více než nic proti tomu, aby mohli své věznice zřizovat.

Tím se dostává do popředí celého problému účtování otázky viny, jasně řečeno doba před únorem 1948. A nelze si zapřít, že málokdy se princip kolektivní odpovědnosti a kolektivní viny i oběti ukázal tak hmatatelným, jako v případě našem. Avšak: Kdo má natolik čisté svědomí, aby směl soudit a žalovat? A za druhé: Kam až jít ve ztraceném čase v honbě za vinníky? Který z článků v řetěze příčin označit za rozhodující a zkázonosný? Květnové volby? Smlouvu v Košicích? Znárodnění? Retribuční dekrety? Smlouvu v Moskvě? Heydrichovu dělnickou akci? Jaltu? Mnichov a

mnichovanství? Benešovu účast na odstranění Tuchačevského?

Je vůbec možná a myslitelná taková jednoznačnost, už proto, že naše dějiny nejsou osamocenou planetou, ale kaménkem ve světové mosaice? Co by se bylo stalo, kdyby byl Tuchačevský vyzrál na Stalina? Co by se bylo stalo, kdyby byl Churchill nepodlehl sentimentalitě a ponechal SSSR osamoceno proti Hitlerovi? Kdyby byl býval Himmler nebo spiklenci z července 1944 uspěli a uzavřeli se Západem separátní mír? Ponechme Tolstojovi tyto záliby v hledání kauzalit; našimi fakty jsou zástupy obětí a zástupy nároků na trest, zástupy obelhaných a zástupy lhářů, zástupy do nebe volajících křivd a zločinů a zástupy do nebe volajících potřeb porozumění a spravedlnosti: s tím se musíme vypořádat, abychom se očistili a mohli hledět kupředu.

Dříve se však musíme — vzhledem ke svým dějinám i k sobě samým — vypořádat s otázkou, kterou nám příští generace neodvratně položí: Jestliže je jasno, že jste selhali už v r. 1944 v Moskvě, v r. 1945 v Košicích, v r. 1946 při volbách, v r. 1947 v aféře Marshallova plánu — co jste učinili na svoji obranu v r. 1948? V onom roce, kdy jste začali zatlačovat KSČ a odbory do defenzivy? Kdy váš tisk už téměř vybojoval svobodu slova? Kdy veřejné mínění bylo z 80 procent či více na vaší straně? Kdy studentstvo vyřadilo komunistický vliv ze svých záležitostí?

Co jste udělali vy, demokraté, *kteří chcete soudit*, co jste udělali v únoru 1948? V okamžicích, kdy šlo o všechno, kdy mělo padnout rozhodnutí, o němž jste se všichni chvástali, že si je vynutíte?

Odpověď není jenom veliké ticho. Jsme povinni si říci o těch, kdož svůj „Boj“ veřejně ukázali v pravém světle mémoirů o tom, že se „rozhodli nepovolit“, t.j. rozhodli se čekat, jestli nepovolí Beneš. O těch, kdož se báli povstat od telefonu, jímž se snažili navázat spojení s dr. Jínou, místo aby si na ulici najali první taxi a jeli na Hrad osobně. O těch, kdož rozhořčeně klepali holí o mramorovou dlažbu svých ministerstev, z nichž se nechali vyhodit skupinou vrátných. O těch politických ředitelích, kteří se neodvážili zvednout jeden z pěti telefonů na svém psacím stole a oznámit předsedovi strany, že jeden (slovy jeden) obskurní poslanec přišel „zabrat“ tiskárnu stranického deníku o stovkách zaměstnanců. O těch, kdož ve své funkci šéfredaktora zastavili rotačky, protože „nevěděli, co a jak“. A hlavně o poslancích, kteří přerušili schůzi svého klubu, jež

mohla přinést zvrát, protože všeobecná hodinová stávka jim vydala zdarma na pospas obložené chlebičky v parlamentním buffetu...

I o těchto vinách bude třeba mluvit, i tyto viny bude třeba trestat budeme-li si chtít uchovat mravní nárok na to, postavit před soud Františka Kandráska za to, že po únoru 1948 vstoupil do strany KSČ, aby nepřišel o místo. Možná, že budeme nuceni žádat o vysvětlení především vedoucí politiky demokratického bloku, spíše než onoho anonymního Kandráska — už proto, že se asi přihodí, že se jich bude dovolávat. Že se přihodí, že zástupy Kandrásků budou vymáhat vysvětlení, v čem oni jednali špatně, jestliže ti, kdož budou mezi jejich soudci, byli zbabělí. Že se přihodí, že zástupy Kandrásků budou žádat vysvětlení, proč by byli oni měli mít větší dávku politické prozíravosti a mravní pevnosti než měli jejich tehdejší vůdcové, jimž svěřili poslanecký či ministerský mandát.

Veškeré odsouzení pasivní kolaborace s komunismem po únoru 1948 předpokládá skládání účtů těm, kdož únor umožnili — a to i tehdy, jestliže to budou s největší pravděpodobností oni, kdož budou při osvobození přineseni na ramenou. Budou tím povinni — jinak pozbudou mravního kreditu a historického práva trestat ostatní. Budou tím povinni také proto, že už jednou budeme nuceni pověsit legendy na hřebík — máme jich už pěknou národní knihovnu. Rodí se však ještě lidé takových mravních zásad a kvalit — a tak stateční sami před sebou?

*

V záloze nám zůstala veliká zbraň: trestní zákoník. Suďme podle trestního zákona — nesuďme politicky!

I zde však je hranice justičních omylů snadno překročitelná. Jestliže vězeň zemře vyčerpáním v Jáchymovských dolech, je vinen skupinový dozorce? Obvodní dozorce? Táborový lékař? Velitel tábora? Soudce státního soudu? Přisedící, kteří řekli „vinen“? Státní žalobce? Vyšetřující soudce? Vyšetřující policista? Vesnický udavač? Vesnický strážník? Vláda, která vypracovala návrh příslušného zákona? Ministr, který jej navrhl? Parlament, který jej odhlasoval? Lid, který zvolil takové poslance? *Lid, který akceptoval takový režim?*

Hle, jádro problému retribuční a pravidlo, které nutno postavit do čela úvah o účtování s totalitními režimy: *Výše uvedená řada odpovědností za trestné činy spáchané režimem je nevyvratitelná, nezměnitelná, nepopíratelná a nezaměnitelná. Je také písničkou, nejčastěji slyše-*

nou z úst obžalovaných, v Norimberce i na Pankráci. Je otazníkem před problémem kázně, ať už jsou její příčiny jakékoliv. Je kázeň rámcová, chimérická, vyplývající z celkového ovzduší policejního státu — a je kázeň vynucená přímým tlakem, vyplývající z nošení uniform. Kam až smí jít? A na druhé straně: kam až smí jít naše důvěřivost ve výmluvy na „rozkaz shora“? Protože pak by stačilo po-
pravít jednoho jediného, t.j. vládcu Kremlu — a vše by bylo prosté.

Naštěstí je možno věc posuzovat ještě jinak. Lze říci, že bez ohledu na zákony, na normy a na jejich literu, člověk *cítí*, že a kde byl spáchan zločin, člověk *cítí*, kde bylo ukřivděno, člověk *cítí*, kde je spravedlnost. A příkladem je Pontiův soud nad Kristem, Hus v Kostnici a Goering a spol. v Norimberce. Dokud jsou činy výsledkem individuálních odpovědností, je možno věřit instinktu. Moderní dějiny a moderní zločinnost politické zrady jsou však majetkem a projevem kolektivu — a zde může být instinkt vůdcem falešným. Politická a národní zrada by měla být právě tak prostá a oči-
vidná jako vražda. Avšak byli vrahové pro které auditorium plakalo: Není to zarážející? A byl Pfitzner, při jehož popravě se člověk styděl: Není to vyzývavé? A byli bezejmenní, upálení lidovým instinktem na nárožích Obecního domu a Hlavní pošty: Není to šílené?

A přece všichni cítíme, že bude třeba, aby se trestalo. Instinktivní nutnost účtování má překlenout rozpaky, výčitky svědomí, právníckou nejistotu, zastřít budoucí justiční omyly, připravit jejich omluvitelnost. Zločiny komunismu, stejně jako zločiny slabosti, jsou příliš otřásající než aby bylo možno obrátit list beze slova, bez gesta, bez výstrahy. Jsme-li už svým dějinám dlužni národní hrdinství, smíme jim už dlužni také zpytování svědomí?

Není národa, v jehož řadách by retribuce nebyla napáchala křivd a nevyvolala hořkosti — mnohde ještě zarytější než včerejší nepřítelství. Pétain nebude dlouho ještě zapomenut — protože problematika úhybného kapitulantství, nescoucí jeho jméno, je příliš složité všelidská, než aby směla být považována za politickou.

A tak můžeme předem říci, jak komunistické účtování dopadne: na sto osob padesát potrestaných právem, dvacetpět neprávem a dvacetpět neprávem osvobozených. Opět budou mupčedníci druhu dr. Havelky, opět budou osvobozeni kolaboranti druhu Erbanova, Linhartova, Smrkovského: Pro někoho potvrzení matematických jistot, pro někoho potvrzení justiční bezmocnosti, pro národ pokračování vyslouže-

ného očiště, pro budoucnost mravní výkupné. Avšak zároveň pro nás pro všechny příčina k zoufalství nad tím, že charaktery se budou křivit dál.

*

Neboť protektoráty nejsou jenom školou charakteru. Jsou hlavně a především jejich drtiči. A osvobození jest — neoficiálně, pod rukou — otevření dveří šelmám. Ani křížácká vojska, pod korouhvíčkami s Pannou Marií, neunikla rozkoši rozparovat břicha nevěřícím. Mluvme si upřímně, je to biologicko-zoologický fakt.

Moderní doba pak jenom zdokonalila pravidla, jež se používají při zvratech situací a coups d'état: zavedla poukázky na lhářské protislužby, zvané „osvědčení“ politické, národní, rasové, náboženské, třídní a občanské spolehlivosti. Zavedla lhaní, zvané „illegalita“, přetížená zásluhami, vedle fádniho odboje, doznávajícího upřímně neúspěch; lstivost, zvanou „korunní svědkové“, z řad konfidentů policie a režimu, jimž se za „potopení“ nepohodlné osoby slíbí odsun, očista, anonymita; udavačství, zvané důkaz občanské svědomitosti; úplatky, zvané očišťující řízení. Slovem: legalisovaná lstivost a legalisované důvěřování jakékoliv, i té nejpodlejší insinuaci, která je sice nekontrolovatelná, ale kterou nelze odmítnout vzhledem ke klimatu, prosycenému šovinismem a touhou po odvetě.

*

Dříve než se přistoupí k účtování, mělo by se stanovit, co bylo a co je nejvíce trestné, na koho má být především žalováno. Je-li problém jasný (při nejmenším s hlediska politického) na př. u Čepičky — co s E. F. Burianem? Co s rozhlasovým travičem lidských duší, F. K. Zemanem?

Na tyto lidi nestačí trestní zákoník: nikoho nezabili. Pro ně musí být zákonodárství speciální — jako jsou speciální tresty pro traviče studní. Neboť má-li mít retribuce nějaký mravní smysl s hlediska národní cti a národní budoucnosti — je, zdá se mi, třeba trestat hlavně také spirituální prostituci a bezcharakternost těch, kdož figurovali v čele národního kulturního života a kdož se slibnými začátky svého díla hlásili o podíl na duchovní odpovědnosti za jeho hodnotný rozvoj. Zdá se mi, že škody, napáchané otevřenou zločinností podle trestního zákona, nezanechají na těle a na duši národa stopy tak pustošivé, jako škody zálučně napáchané perfidní indoktrinací, zničením kulturního rozhledu, zlomením mravních páteří a paskvilem školství. Je třeba si uvědomit, že tisíce

zjevných i anonymních zločinců nám neodvratně pokrývaly mládež: *máme půldruhého generace intelektuálně a mravně téměř bezcenné.* Jestliže se při jejich trestání dopustíme justičních omylů — budou ospravedlněny v letech 1970 — až totiž do vypjaté mezinárodní konkurence intelektuální, technické a obchodní nastoupí za náš národ generace 1930, generace bez vědomostních základů, charakterově otřesená dětskými konflikty důvěry a nedůvěry vůči učitelům, rodičům, novinám, učebnicím, knihám, cizímu rozhlasu, šuškanď, přátelům, agitátorům, desítiminutovkám, soutěžím a heslům; generace, vychovaná k lenosti povinnými brigádami a nadšená šlendriánem a ulejšťvácím vlivem snahy po „sabotáži“ a „pasivní resistenci“, generace občansky ustrašená díky protektorátům německému a komunistickému, generace přivýklá šikanování se strany státu a považující násilí za přirozený projev práva?

*

Z toho plyne zároveň více než jasně poznání, že problém účtování je nejužěji spojen s problémem *obnovy* — duchovní, právní a hmotné. Jsou to otázky neoddělitelné, jak s hlediska národní biologie, tak s hlediska politického. Viděli jsme na německém příkladě, že denacifikaci došel dech dříve, nežli se nám zdálo být přípustno. Viděli jsme, jak rychle si politická praxe vynutila děláním rozdílů, uznání výjimek, bez ohledu na zaslouženost. Nebylo a nebude možno trestat kolektivně a sumárně — z důvodů zahájení pozitivní práce, stanovení pozitivních koncepcí. Všechny národy po minulém válce zakusily, že se nelze ubránit výbuchům nastřádaných vášní a touhy po odvetě — je však nutno je co nejrychleji usměrnit do legálních kolejí. Politická zkušenost — zvláště u nás — dále ukazuje, že velké převraty se ne-

obejdou bez pathosu — a každý pathos stojí nebo stál potoky krve. Proto je třeba mít všechno připraveno dříve, za chladné hlavy — než začneme s velikými gesty.

Výsledek všech těchto úvah vede k následujícím závěrům:

Nebude problémem dohodnout se o principu — avšak, aby byla příští retribuce spravedlivá, záleží na *detailech*. V letech 1945-48 jsme měli příležitost poznat, že detail je v retribučním soudnictví pro spravedlnost rozhodující — chybnost Stránského dekretů spočívala právě v jejich sumárnosti a rámcovitosti; tím se také stalo, že jimi byli postiženi ti, kdo postiženi být neměli, zatím co jim unikli ti, na které byly ušity. Pokusili jsme se v těchto úvahách dokázat, jak nemožné — justičně i mravně — by bylo postupovat obdobným způsobem.

Druhým logickým důsledkem našich úvah je, že nemá-li být retribuční zákonodárství od základu nespravedlivé, nesmí být koncipováno *pouze* těmi, kdož nikdy nezažili, co znamená protektorát. Chyba londýnských dekretů byla také v tom, že nevzaly v úvahu koeficient strachu a slabosti, což není vždycky možno trestat. Jejich autoři neznali atmosféru, kterou chtěli vyčistit svými teoriemi.

A konečně — londýnští autoři nepochopili drama moderní společnosti a našeho národa, byli chabými psychology. Není přece možno trestat někoho za to, že má modré oči. Proto není možno trestat buržoasii za to, že je zbabělá a zemědělce za to, že jsou sobečtí; je to jejich vrozená vlastnost, jež utvořila moderní dějiny. A není také možno kolektivně trestat český národ za to, že si nehájil a neuhájil svou svobodu; zapoměli bychom, že už od počátku sedmnáctého století vždycky jenom čeká na cizí bodáky a na garancie mezinárodních konferencí.

POČÁTKY PSYCHOLOGIE KAPITULAČNÍ.

Tato víra v ochranu Dohody, tato ochotné zřikání se vlastních sil, tato pohodlnost, která předpisovala aktivitu někomu jinému, byly téměř nedůstojné a rozhodně nikoli prospěšné pro národ, na který, jako na každý jiný, jednou udeří chvíle, kdy, zbaven všech protektorů, bude musit být sám strůjcem svého osudu. Když taková chvíle přišla nyní, po prvé, neukázal se národ býti v patřičném stavu a vzbudil i v přátelských posuzovatelích dojem, že více nařiká než jedná...

... rozmohlo se nevyslovené sice, ale rozšířené mínění, že nový stát má šťastnou posici v závětrí, a že jak jeho převrat byl výsledkem zejména působení cizích a vzdálených sil, k němuž domácí činitelé přidali jen obratnou diplomatickou hru, tak také výsledky převratu mohou býti těmito silami zabezpečeny bez celkem pozoruhodného úsilí vlastního.

FERDINAND PEROUTKA o čs.-maďarském konfliktu z r. 1919

(„Budování státu,“ II, str. 1005-6, 1934.)

MLÁDEŽ ZA KOMUNISMU

H. J. HAJEK

Jaká je situace mládeže v dnešním Československu? Jaký je postup, jaké jsou důsledky komunistické výchovy a indoktrinace mladé generace? Jaké jsou perspektivy do budoucna?

„DNES je zvláště významný den. Po dvouměsíční přestávce znovu se nám do ulic vyrojila mládež. Láskyplné pohledy pracujících ji provázejí do škol, kde na ni čekají učitelé, rodiče, zástupci strany, masových organizací a lidové správy.“

Těmito líbeznými slovy rotmistra, vítajícího nováčky v kasárnách, uvítal mládež do nového školního roku tehdejší ministr školství Ernest Sýkora a pokračoval:

„Úkolem naší školy je nejen naučit, nejen vyzbrojit žáky vědomostmi, ale připravit je dobře i politicky, vychovat je v duchu komunistické morálky... Úkoly, spojené s výchovou nového, socialistického, gottwaldovského pokolení jsou tak významné, že si zasluhují zvýšeného zájmu a trvalé ideové i organizační aktivity všech členů strany při jejich uskutečňování.“ (Rudé Právo, 1. 9. 1953.)

Podívejme se nyní na skutečnost, která se skrývá za slavnostními projevy, frázemi a pobídkami představitelů režimu.

První institucí, která má utvářet komunistického občana budoucnosti, jsou jesle, jejichž rostoucím počtem se agitátoři často vychloubají. Není to ovšem na prvním místě propaganda režimu, tím méně vlastní vůle, která by přiměla mladé matky v tak velkém počtu k tomu, aby předávaly svá děcka do komunistických jeslí. Neutěšené hospodářské podmínky ve spojení s přímým nátlakem režimu je prostě nutí do práce. Komunistům se to ovšem velmi dobře hodí, nejen hospodářsky, ale i psychologicky a politicky...

Jesle pro děti do tří let jsou vedeny většinou mladými komunisty a komunistkami, jejichž kvalifikace pedagogická se prakticky rovná nule. Potřebnou průpravu jim zato dal několikaměsíční stranický kurs. V jeslích jsou děti systematicky cvičeny, aby žádoucím způsobem reagovaly na komunistická hesla, jejichž skutečný smysl ovšem nemohou pochopit. Pohádky o ráji na východě a zlých kapitalistech na západě, obrázky, komunistické písničky tvoří náplň této komunistické „výchovy“, užívající metodu Pavlovových podmiňovaných reflexů.

V mateřských školách (3—6 let) se letos nachází skoro čtvrt milionu dětí. Již v roce 1950 navštěvovalo v českých zemích 37 procent, na Slovensku dokonce 52 procent všech dětí příslušného věku mateřské školy. Návštěva mateřských škol je nepovinná (kromě nepatrných výjimek, kde se vyžaduje povinná školní docházka již od 5 let), takže cifry se na první pohled zdají obrovské. Pohlédneme-li však na celkové strukturální změny, k nimž v komunistické společnosti došlo, vidíme, že tu jde pouze o jeden aspekt rozsáhlejšího procesu. Ve státě, kde ženy tvoří více než třetinu všeho osazenstva průmyslu a přes polovinu všech zaměstnanců v obchodě, nemůže být vysoké procento děcek v jeslích a mateřských školách žádným překvapením.

Účinky soustavné indoktrinace a deformace nejmladších ročníků musí být dalekosáhlé a docházející zprávy tragičnost tohoto problému potvrzují. Odcizení dětí od rodičů, které je komunistickým cílem, mívá v tomto emocionálně rozhodujícím věku trvalé a tragické důsledky, jimž může předejít jen uvědomělá protiakce rodičů, zvláště matek.

Tak zvaná jednotná škola, zřízená zákonem z května 1948, byla zreorganizována letošním novým školským zákonem. Podle něho nastoupilo nyní žactvo do nových osmitřídek (od 6 do 14 let) a jedenáctitřídek, jejichž tři poslední ročníky mají odpovídat někdejšímu nejvyššímu ročníkům střední školy. Prokousají-li se komunističtí aktivisté jedenáctitřídou a příslušnými závěrečnými prověrkami, mají pak otevřeno cestu na komunistické vysoké školy.

Indoktrinace na školách se neprojevuje jen vysokým počtem hodin tak zvané „politické výchovy“ nebo „občanské nauky“. Přímá i nepřímá komunistická propaganda proniká i do oborů zdánlivě nejdlehlějších (tak na př. v hodinách počtů jsou jako jednotky stále uváděni „pionýři“, „svazáci“, „stachanovci“, „mičurinci“ a jiné kreatury režimu). Učebnice literatury na všech stupních se skládají převážně z povídek a kantát, které opěvují komunistický režim, jeho vůdce a socialistické budování, nebo líčí v nejčernějších barvách „útlak na západě“ a strašlivou kapitalistickou

minulost. Učebnice dějepisu byly zglajchšaltovány již v roce 1951, dílem tak, že se prostě užívalo překladů historických agitek, napsaných sovětskými autory. Typické v tomto směru jsou „Dějiny novověku 1789-1870“ A. V. Jefimova, sovětského autora, který se vedle historie zabývá také vydáváním brožurek a návodů pro agitátory strany. V „Dějínách“, končících rokem 1870, se jméno Marxovo vyskytuje na 56 stranách, Engelsovo na 50, Leninovo na 24 (!), Stalinovo na 20 (!), Lincolnovo ovšem jen na 4, Washingtonovo a Montesquieuovo na 3. . . Ať mluví Jefimov o revoluci jakékoli, nikdy ji neopomene srovnat s velkou „Říjnovou socialistickou revolucí, která odstranila veškeré vykořisťování“; mluví-li o historických ústavách, neopomene opěvovat Stalinovu ústavu, která „zaručuje sovětským občanům právo na práci, odpočinek, vzdělání, svobodu slova, tisku a jiná práva“. Bakunin byl pro tohoto autora „agentem buržoasie v dělnickém hnutí“, což prý dokazuje skutečnost, že „mnoho bakuninců mělo styky s policií“; první parní stroj nesestrojil Watt, nýbrž „geniální ruský samouk . . . Ivan Ivanovič Polzunov“, atp. V menší míře proniká komunistická propaganda i do učebnic zeměpisu (pod záminkou „politických“ nebo „historických přehledů“ a do nových lisenkovských učebnic biologie. Ani tyto učebnice, vydané většinou r. 1951, dnes již komunistům nevyhovují. Během školního roku 1953-54 mají být vydány učebnice nové . . .

Mimo permanentní indoktrinaci působí na žactvo i komunistický sociální výběr. Žák, který aspoň navenek nepůsobí dojmem nadšeného, věrného, ve všech směrech agilního mladého komunisty, a který se kromě toho nemůže pochlubit pravým „proletářským“ původem, nemá dnes naděje na pokračování ve studiu a většinou ani na zaměstnání — kromě hornictví a těžkého průmyslu — které by odpovídalo jeho přáním či schopnostem. Inteligence a opravdová znalost učební látky je v dnešním režimu kritériem zcela podřadným.

Indoktrinace ve škole je ovšem jen částí celkového obrazu. Noviny, agitace na schůzích, rozhlas, divadlo, film, literatura — všechny tyto komunikační prostředky jsou dnes koordinovány a slouží k vytváření a upevňování stereotypů a citových postojů, požadovaných režimem. O zkolektivisování činnosti a kontrolu nad volným časem žactva od 9 do 14 let usiluje organizace „Pionýr“, vedená funkcionáři Československého svazu mládeže (normální „postup“ mladého aktivisty vede od Pionýru přes ČSM do KSC).

Pionýři při přijetí skládají pionýrský slib, nosí pionýrský šátek, odznak, při slavnostních příležitostech i uniformu. Všem těmto polovojenským parafernáliím se věnuje velká pozornost. Slovy tajemníka ÚV ČSM Vl. Meisnera: „Příprava ke slibu je obdobím, kdy má žák hlouběji pochopit význam pionýrského šátku, vlajky, hesla, pozdravu, pionýrských zásad, význam slibu, jehož text se naučí zpaměti. Tomuto seznamování s pionýrskou symbolikou je třeba věnovat velikou péči, protože tvoří ideový základ vlastního růstu dítěte.“ („Vedoucí“, časopis pro pionýrské pracovníky, září 1953.)

Pionýrům je dáována přednost při rekreaci, sportu, výletech, v některých školách i při klasifikaci. V menších místech mají k dispozici klubovny ve školách, v městech jsou zřizovány „pionýrské domy“, které jsou nákladně vybaveny. Žactvo, rozdělené ve školách na oddíly a družiny, je zařazováno do zájmových kroužků, ať již pracovních, „kulturních“ nebo sportovních. Veškerou činností proniká ovšem červená nit stranického školení, které je hlavním předpokladem. Koncem roku 1951 bylo v Pionýru organizováno 39 procent dětí příslušného věku. Ve školním roce 1952-53 bylo členy Pionýra již 49 procent — téměř půl milionu dětí a pionýrské organizace byly zřízeny na 63 proc. škol v republice. Na prázdninové pionýrské tábory bylo během tohoto léta vysláno 350.000 dětí, tedy více než třetina veškeré v úvahu přicházející mladé generace. Dá se očekávat, že během školního roku 1953-54 bude v Pionýru organizováno 55-60 proc. dětí.

Funkce Pionýra, jemuž u ročníků starších odpovídá ČSM, je především politicko-ideologická. Jde o zorganizování volného času mládeže, o zvládnutí a kontrolu vnějšího i vnitřního života dětí Stranou, o likvidaci starých či spontánně vznikajících skupin, organizací či spolků, jedním slovem o zglajchšaltování mladé generace podle potřeb komunistického režimu. K tomu přistupuje činnost hospodářská (sběr odpadků, hadrů, starého papíru, plechu, sázení stromků atd.), která je podružným úkolem Pionýra.

Bylo by chybou přehlížet fakt, že komunistické organizace mládeže (především Pionýr a ČSM) čerpají velkou část své síly nejen z autoritativního diktátu a nátlaku, nýbrž také ze skutečnosti, že vycházejí vstříc opravdovým potřebám a přirozeným přáním mládeže, jichž ovšem zneužívají pro své cíle. Podobně, jako tomu bylo u Hitlerjugend a jiných totalitních organizací, i komunistické organizace mládeže částečně uspokojují, využívají a usměrňují opravdové impulsy a potřeby mládeže, její tou-

hu po rekreaci, sportu, po životě dobrodružném a romantickém (táborový život, předvojenská výchova, řízená „Svazarmem“ — Svazem pro spolupráci s armádou), její potřebu po společenském uznání (funkce, tituly, odznaky, uniformy), po soutěžení v kolektivu a aktivním životě všeobecně. V tomto aspektu spočívá jejich síla a s hlediska humanitně demokratického jejich největší nebezpečí. Na štěstí vadná organizace mnohých akcí (brigád, sběrů atd.) a především nadměrný rozsah, nuda a stereotypnost politického školení musí mít účinky opačné a velkou část mládeže od aktivismu odpuzuje.

Mládež, pokud není přijata do „výběrových“ tří nejvyšších stupňů jedenáctiletky, končí nyní pravidelnou školní docházku ve 14 letech. Svobodná volba povolání u valné většiny případů neexistuje. Mládež, která ideologickým požadavkům režimu plně nevyhovuje, je přidělována většinou do těžkého (dívky do lehkého) průmyslu a hornictví. Stále menší počet mladých lidí však smí odejít do praktického života přímo, bez laskavého komunistického „zprostředkování“. Zprostředkování obstarává nová, rychle se rozvíjející instituce; jsou to *státní učiliště pracovních záloh*, populárně zvané *učňovské domovy*. Státní učiliště pracovních záloh jsou komunistickým výtvorem par excellence, který zabíjí několik much jednou ranou. Mládež je bezprostředně po skončení normální školní docházky vytržena z rodinného prostředí a koncentrována v ubikacích pod dozorem komunistických funkcionářů; tam, většinou po dobu dvou let, žije polovojenským způsobem života, při němž je mladý člověk jen velmi zřídka pánem svého nominálně volného času. Život v „učilištích“ se skládá dílem z učňovské práce v příslušném podniku, dílem z průpravného a obecného, především ideologického školení. Po práci se mladí lidé musí „dobrovolně“ scházet v diskusních kroužcích, poslouchat z amplionů domácí rozhlas, věnovat se organizované rekreaci, sportu nebo předvojenské výchově, atd. Není divu, že tato s komunistického hlediska ideální instituce je vládou bohatě podporována. Ve svém nedávném vládním prohlášení se vychloubal ministerský předseda Široký, že v tomto roce věnuje vláda na státní učiliště pracovních záloh částku 992.756.000 Kčs (!) a že se v těchto učilištích nachází již 76.480 žáků!

Nejpřísnější ideologická kritéria jsou ovšem aplikována při vstupu na vysoké školy. Úspěšný absolvent zesovětšované jedenáctitřídky musí projít úskalím politicky zaměřeného přijímacího rozhovoru, musí předložit

řadu dokladů a potvrzení rozličných instancí o svém aktivistickém postoji a ideologické vyspělosti. O přijetí nerozhodují profesori, nýbrž političtí zástupci strany. Na počátku školního roku je student zařazen do dvou kroužků, studijního a politického, jejichž vedoucí, theoreticky volení, jsou v praxi jmenováni politickým tajemníkem fakulty. Vysokoškolák musí být členem ČSM a ROH. Fakultní organizace ČSM se nachází pod přímým dohledem KSČ a rozhoduje o studentově osudu. Straní-li se některý vysokoškolák, třeba pod záminkou studia, schůzí a hromadných akcí, pořádaných fakultní organizací či kroužkem, je obviněn z „individualismu“ a hrozí mu vyloučení. Zkoušky probíhají za spoluúčasti dvou komunistických funkcionářů, „zástupců studentstva“, jejichž hlas je rozhodujícím. Brigády, hromadné návštěvy sovětských her a filmů, schůze s „kritikou a autokritikou“, večírky, na nichž se zpívají bojové a budovatelské písně, ostrá a povinná předvojenská výchova — to vše je dnes samozřejmou částí studentského života.

Není divu, že za těchto podmínek (k nimž ještě přistupují časté reorganizace vysokého školství) upadla úroveň zvláště v oborech humanistických přímo katastrofálně. Vysokoškolák je zaplavován spoustou frází, které většinou postrádají smyslu, a které musí papouškovat, chce-li studium se zdarem dokončit. Řada oborů (filosofie, sociologie, psychologie, estetiky atd.) prostě zmizela nebo byla nahrazena marxistickou scholastikou. Vyučovací a zkušební metody, dříve na vysokých školách obvyklé, byly eliminovány. Kritické zkoumání, svobodné diskuse a seminární způsob práce, to vše bylo nahrazeno metodami autoritativními, jakých se dříve užívalo jen v nižších ročnících středních škol. Přístup k nemarxistické a západní literatuře je velmi obtížný, pro velkou část studentstva nemožný. Student, přistižený při studiu západní literatury, je rázem považován za podezřelého, pokud k tomu neměl předběžného schválení. Vedle povinné četby marxistických „klasiků“ spočívá vlastní studium především v tom, že se student učí na paměť přednáškám svých profesorů.

Nejen intelektuální, ale i mravní úroveň vysokoškolského studentstva se stává katastrofální. Student, který svým vnitřním přesvědčením není komunistou, se musí po léta maskovat úplnou vnější konformitou a simulovaným nadšením pro komunistickou věc. Podobný radikální, dlouhodobý rozpor mezi myšlením a chováním musí ve většině případů vyústit v intelektuální a mravní otupělost, desorientova-

nost, v pouhou snahu o přežívání ze dne na den. Jen výměna myšlenek s jinými nekomunisty a pravidelný poslech zahraničního rozhlasu by mohly čelit zhoubnému vlivu komunistického výchovného systému.

Sotva třeba podotýkat, že ani většině absolventů vysokých škol není dána možnost svobodné volby povolání. Podobně jako tomu je u absolventů škol středních a státních učilišť pracovních záloh má „každý absolvent školy obdržet při závěrečné zkoušce ‚umístěnku‘, jež mu určí, do kterého závodu, úřadu, ústavu či jiného zařízení (s hlediska důležitosti v pěti-letém plánu) má nastoupit, s povinností, aby zde pracoval po dobu tří let a pak se teprve dále rozhodoval, zůstane-li na stejném místě či bude-li hledat jinou práci. Bez umístěnky nemůže napříště být absolvent určených škol nikde přijat.“ (*Mladá Fronta*, 18. 5. 1952.) Vyhledky většiny ze 47.600 studentů, kteří dnes studují na československých vysokých školách, nejsou příliš růžové . . .

*

Pokusme se nyní nastínit hrubý obraz psychologie mládeže v dnešním komunistickém Československu. Je jisté, že jen poměrně malá menšina mládeže je aktivně komunistická z přesvědčení — natolik, že provádí s nadšením nebo aspoň s ochotou všechny příkazy komunistických mocipánů. Tito mladí komunisté, v nichž režim nachází ztělesnění „nového socialistického člověka“, s radostí terorizují, pohánějí a udávají méně horlivé příslušníky své vlastní i starší generace. Jejich přání a potřeby jsou dočasně uspokojeny zkolektivisovanou formou života, kterou jim režim nabízí a která odpovídá sado-masochistické povaze jejich osobností.

I z komunistických projevů, pobídek a stížností vysvítá, že převládající typ reakcí mládeže je jiný. Stálá indoktrinace a pobízení tu nevytvářejí nadšené stoupence komunismu, nýbrž spíše obecnou nechuť vůči vší politice, apatii vůči všem veřejným záležitostem, maskovanou ovšem vnější konformitou. Zájem těchto mladých lidí je soustředěn na okamžitá materiální přání. Žijí celkem bezmyšlenkovitě ze dne na den a o vzdálenější budoucnosti neuvažují. Režim se snaží podchytit tuto mládež poskytováním materiálních výhod aktivistům, kolektivními akcemi, soutěžením, militarismem, možnostmi k sexuálnímu vyžití a pod. Nepochybně se jistá část úderníků, stachanovců a donašců rekrutuje i odtud. Většina však po kratší či delší době a zkušenosti musí být komunistickým systémem zklamána. Mladý úderník, jehož ideálem byl na př. motocykl, neodpustí režimu, který ho měnovou reformou připravil o plody

jeho úsilí. Stálé komunistické pobízení a propagační fráze se mládeži počínají hnusit a jen rouška vnější konformity zakrývá vzrůstající nepřátelství, které se často nepřímou projevuje i navenek. Obliba, jíž se těší povrchní složky západní kultury, jako jazz, „americké“ způsoby šacení, shánka po staré dobrodružné a detektivní četbě, tyto a podobné úkazy, na něž si pražský tisk a rozhlas často rozhořčeně stěžuje, jsou jasným příznakem.

Mládež starší (kolem 20 let) má ještě ve svých vzpomínkách na údobí relativní demokracie z let 1945-48 jakýsi věcný podklad pro psychologickou resistenci vůči režimu. Nejvážnějším problémem *à la longue* je generace, narozená v druhé polovině třicátých let, tím spíše pak ročníky pozdější. Je třeba si uvědomit, že hoch, narozený na př. roku 1936, procházel obecnou školou za Protektorátu. Konec války a převrat r. 1945 jej zastihl před koncem obecné školy. Ještě než si mohl uvědomit a procítit rozdíly mezi demokratickým a totalitním řádem, postihl jej nový převrat zpět do totality — ve věku 12 let. Není-li přesvědčeným, režimistickým komunistou a chce-li nicméně vystoupit nad nejnižší stupínky komunistické hierarchie, musí se stát mistrem v předstírání, kamuflování, lhaní. Musí předstírat nezlomnou víru ve věc, v níž nevěří, musí simulovat aktivismus a nadšení, jež necítí, musí se ohánět hesly, pobízet, po případě i denuncovat . . . Čím větší a delší je rozpor mezi veřejným komunistickým aktivismem a soukromým protikomunismem, tím tragičtější musí být důsledky morální i intelektuální.

Jiným vážným aspektem je psychologicky zcela pochopitelná a přirozená reakce protikomunistického hochy či dívky na indoktrinační a donucovací mašinerii totalitního státu. Hoch, který třeba jen částečně prohlédl komunistickou Velkou Lži a úmysly režimu a který sám pochopitelně nemá intelektuální výzbroj, potřebnou k tomu, aby byl sám s to odlišit pravdu od lži, dostává odpor vůči veškeré vyučovací látce a postupně i vůči všem formám intelektuální činnosti. Opakuje pak mechanicky, bez porozumění nejen komunistické propagační fráze, ale i vyučovací látku, a na obě pak stejně rychle zapomíná. Řešením tragické situace, v níž se nachází, se mu stává intelektuální, po případě i citový nihilismus. Jen uvědomělé sebevzdělání a výměna názorů s jinými podobného smýšlení by mohly těmto důsledkům předjet.

Přelom tradic je nevyhnutelným průvodním jevem náporu totalitního státu na mladou generaci. Nezdá se, že by mládež doma byla

nacionalistickou, ani že by měla zvláštní poměr k starým politickým stranám či vyhraněný postoj k náboženství. Stará přesvědčení, seskupení a organisace se jí stále více zdají být prehistorií, která ponenáhlu upadá do zapomnění.

Máme-li se pokusit o stručnou charakterisaci psychologie mládeže v komunistickém Československu, pak můžeme říci asi toto: Hlavní komunistický plán, mládeže se týkající, t.j. vychování „nového, socialistického, gottwaldovského pokolení“, inspirovaného duchem „komunistické morálky“, se alespoň prozatím nepodařil. Intenzivní komunistická převýchova a indoktrinace měla nicméně vedlejší důsledky, které se sice od původních komunistických záměrů liší, aniž by však byly se skutečným cílem komunismu neslučitelné. Největším nebezpečím není tělem i duší věrný komunistický aktivista, který bude pravděpodobně vždy jevem spíše výjimečným. Je jím vznik generace neuvážujících, technicky založených poloautomatů s prostými, snadno předvídatelnými reakcemi a aspiracemi, které mohou být mašinerií moderního totalitního státu poměrně snadno ovládnuty. Takové by asi časem byly účinky

komunistického náporu na mladou generaci — kdyby ovšem nebylo vlivů, působících ze svobodného světa.

Je třeba připravit se na to, že v okamžiku osvobození bude mysl větší části naší mládeže jakási politická a ideová *tabula rasa*. Podaří-li se však brzy vyplnit katastrofální mezery ve vzdělání a světovém názoru, podaří-li se dále překonat nihilistické postoje, které jsou tak pochopitelnou a přirozenou reakcí na útlak totalitního státu, pak nebudou celkové perspektivy beznadějně. Mládež, zklamaná a znechucená, komunismem, nepodlehne tak snadno jiným druhům lživé politické propagandy. Proti škodlivým mytům minulosti, nacionalistickým a jiným, bude poměrně imunní. Bude realistická a nedůvěřivá, nebude pociťovat silných tradičních vazeb k minulosti, ani v dobrém ani však ve špatném smyslu. Až se fyzická mašinerie tyranie rozloží, až bude bolševická Velká Lež a celá komunistická mytologie i veřejně diskreditována, pak — nedojde-li k zápornému infkování novými myty — by měla být cesta k demokratické evropské společnosti otevřena.

K ŽIVOTNÍ ÚROVNI V ČSR

ALEX

DNE 1. října t.r. byly v Československu sníženy maloobchodní ceny 23.000 druhů potravinářského a průmyslového zboží o 5—40 procent.

Jak se projeví nové ceny v rozpočtu našeho spotřebitele? Od roku 1949 klesá životní úroveň obyvatel republiky téměř rovnoměrně se zvyšováním úkolů pětiletého plánu. Pojem „luxusní zboží“ se stále rozšiřuje o výrobky, které ještě nedávno byly pokládány téměř za samozřejmost. Československý občan si již za pět let komunistického hospodaření odvykl mít zájem o lepší druhy textilu, cukroví a bonbony, bytová zařízení, ledničky, radiové přijímače atd. Proto praktický význam může mít jenom snížení cen toho druhu zboží, které nezbytně slouží k uhájení holého života. V první řadě jsou to potraviny. Zde je třeba uvést, že cena chleba, masa, tuku, vajec a mléka nebyla snížena vůbec. Cena pšeničné mouky byla snížena o 10 proc., a cukru o 14 procent.

Abychom si mohli učinit představu o životní úrovni obyvatelstva v Československu, je třeba uvést některé mzdy a platy, jak jsou předklá-

dány v oficiálních zprávách a zejména ovšem jaké jsou ve skutečnosti. Podle zprávy ÚRO činil průměrný výdělek průmyslového dělníka v roce 1952 5400 Kčs měsíčně. To by znamenalo, že dnešní jeho příjem by se rovnal asi 1200 Kčs, neboť zákon o měnové reformě stanovil kurs pět ku jedné při přepočítávání mezd a platů a zároveň byla hodinová mzda zvýšena asi o 60 haléřů. Je však třeba připomenout, že komunistické prameny mluví o výdělku, nikoliv o mzdě, a průměr vypočítávají tak, že součet všech odměn, vyplacených osobám v průmyslu a vedeným v kategorii dělnické, dělí počtem těchto osob. Tak se stane, že částka 1200 Kčs bývá pokládána za průměrnou měsíční mzdu a nikoliv za výdělek, zahrnující v sobě všechny příplatky za přesčasovou práci, zvláště premie a odměny vyplacené za překročení plánu, rodinné přídatky atd. Víme, že skupina privilegovaných úderníků, předáků úderů a vedoucích brigád je za svoji poháněčskou práci štědře odměňována. Proto komunistické prameny nemohou dát přesný obraz o skutečné životní úrovni dělnictva. Rozhodně dosta-

neme správnější výsledky vezmeme-li v úvahu zprávy, týkající se jednotlivých dělníků, které se občas dostanou do komunistického tisku, většinou ve formě dopisů redakci. Tak dospějeme k závěru, že československý průmyslový dělník vydělá asi 4 až 5 Kčs za hodinu.

Pod čarou uvedená tabulka ukazuje, jak dlouho musí dělník pracovat, aby si mohl koupit jednotlivé druhy potravin ve srovnání s rokem 1936 a dobou před snížením cen. (Za základ pro předválečné údaje byla vzata data ze „Statistisches Jahrbuch der Czechoslovakischen Republik 1938“, str. 156 pro ceny a str. 229 pro mzdy.) *

Je nepochybné, že Československá vláda připravovala snížení cen již při projednávání podmínek měnové reformy. Tehdy totiž byla neúměrně snížena kupní síla obyvatelstva stanovením příliš vysokých cen spotřebního zboží, konfiskací téměř všech úspor atd. Komunisté se pravděpodobně domnívali, že největší odpor vzbudí ona část reformy, která stanoví výměnný kurs pro přepočítávání vkladů a úspor a tudíž, že maloobchodní ceny, nadsazené také pro velký nedostatek spotřebního zboží, nebudou hlavním předmětem zájmu znepokojeného obyvatelstva.

Pozdější snížení cen dne 1. října mělo dvojitý význam. Jednak propagační (hlásání o stoupající životní úrovni a o úspěších socialistického hospodářství) a jednak hospodářský (zisky státního obchodu, který prodával za vysoké ceny od 1. června do 1. října 1953). Je ovšem otázkou, zda dnešní stav můžeme nazývat „sníženými cenami“, nebo zda je lépe nazývat stav před 1. říjnem „zvýšenými cenami“. Podívejme se proto na cenovou politiku v zemědělství, kde nejmarkantnějším příkladem je hospodářství s obilím. Pětiletý plán počítá s vymíláním na 75 procent. Prodejní cena 1 kg pšeničné mouky je 4.50 až 5.80 korun a výkupní cena 1 q pšenice byla stanovena na 100 korun. (Původně 80.—, později zvýšena.) To znamená, že stát prodává 75 kg mouky, vyrobené z 1 q pšenice asi za 375 Kčs, tedy s výdělkem 275%.

Z toho by vyplývalo, že maloobchodní ceny zemědělských produktů ani po snížení nejsou úměrné. Zdálo by se tedy, že komunisté mají připraveno další zlevnění, které by mělo pozdvihnout upadající pracovní morálku a dát novou sílu unavené propagandě. To ovšem by bylo možné jedině za předpokladu, že by přestalo zvyšování investic do těžkého průmyslu; hospodářské podniky by musely být odbyrokratisovány a zejména pak by muselo skončit budování „staveb socialismu“ za každou cenu. Typickým příkladem naprosté nehospodárnosti byla započatá stavba kombinátu HUKO na východním Slovensku, o které již delší dobu tisk mlčí; zdá se, že celé staveniště zarůstá travou, aniž by ohromné investice přinesly nějaký užitek.

Nedá se však předpokládat, že by komunisté měli v úmyslu změnit své plánované hospodářství ve prospěch lehkého průmyslu a zemědělství a proto při nedostatečném zásobování trhu statky denní potřeby musí nutně dojít k přebytku kupní síly. Jak ukazuje praxe sovětské finanční politiky, je nejlepším komunistickým lékem na odčerpání přebytku kupní síly vnitřní státní půjčka. Je pravděpodobné, že československé hospodářství půjde ve šlépějích svého sovětského vzoru a že maloobchodní ceny budou pravidelně jednou ročně snižovány, aby krátce nato byla vypsána státní půjčka a tak zmenšena kupní síla obyvatelstva a zabráněno frontám před prázdnými obchody. Je ovšem možné, že měnová reforma ochudila obyvatele takovou měrou, že si vláda příští rok bude moci dovolit ještě jedno snížení maloobchodních cen, aniž před tím tahala peníze z kapes občanů formou půjčky. Četné oficiální zprávy o nedostacích v zásobování však spíše nasvědčují tomu, že půjčka bude muset být vypsána velmi brzy. Bylo by ovšem riskantní, kdyby se komunisté pokusili žádat od občanů peníze, pravděpodobně ve výši týdenního až čtrnáctidenního platu, ještě před vánocemi, které již tak budou chudé pro většinu domácností, postižených červnovou měnovou reformou a nevyplácením vánočních remunerací.

*		1936	I. VI. 1953	I. X. 1953
Chléb	1 kg	31 min.	33—42 min.	33—42 min.
Mouka hladká	1 kg	41 min.	60—75 min.	54—70 min.
Mouka hrubá	1 kg	43—49 min.	70—90 min.	65—80 min.
Maso	1 kg	155—208 min.	240—480 min.	240—480 min.
Máslo	1 kg	249 min.	480—780 min.	480—780 min.
Cukr	1 kg	94 min.	168—210 min.	144—180 min.
Mléko	1 litr	22 min.	24—30 min.	20—25 min.
Pivo	½ litru	22 min.	24—30 min.	20—25 min.

FRANCOUZSKÝ NEUTRALISMUS

MARK LENNAN

STAVKA veřejných zaměstnanců ve Francii, jež ochromila celou zemi na tři týdny a přivodila národnímu hospodářství desetimiliardové ztráty, může být připísána, právě tak jako vládní krise rekordního trvání jež jí předcházela, na účet tak zvané „*détente*“, domnělého uvolnění mezinárodního napětí, jež tu je od smrti Stalinovy velikou ilusí. Chceme tím říci, že kdyby Francouzi nebyli této ilusi podlehlí, nebyli by rozpoutali ani jednu ani druhou. Před rokem by vládní krise a stávky tak nebezpečných rozměrů sotva byly možné. Nebezpečí zdánlivě polevilo, Francouzi si opět leží ve vlasech.

V imaginární uvolnění neuvěřili pouze oni sami. „*Détente*“ řadí stejně tak na druhé straně Kanálu. Sotva bychom našli výstižnější formulaci této myšlenky, jejímž otcem bylo přání, než u vůdce britské parlamentní oposice, Clementa Attleeho: „V Rusku se něco děje. *Ne vime sice přesně co*, ale něco se určitě děje. To nám budiž dostatečným důvodem k tomu, abychom zastavili zbrojení, obětovali sjednocení Evropy a snažili se dojit za každou cenu k dohodě s novými pány v Kremlu.“ — Nekarikujeme Attleeho slova. Toto je smysl jeho řeči v Dolní sněmovně při rozpravě o zahraniční politice. A, jak to napsal nedávno anglický týdeník „*Economist*“, toto „krajní šílenství jde tak daleko, že . . . se zdá, jakoby si demokraté osvojovali podivný zvyk připisovat ty nejlepší úmysly nepříteli a nejhorší přátelům“. Poslední slova jsou narážkou na módní antiamerikanismus jisté části anglické inteligence.

Kdyby tomu tak mělo být opravdu všeobecně a kdyby také všichni odpovědní politikové západní Evropy propadli nebezpečné ilusi mezinárodního uvolnění, pak by mohl nastat paradox, jakých znají dějiny jen velmi málo: Demokratický Západ by se rozložil pro vnitřní pomokratický Západ by se rozložil pro vnitřní pomoc SSSR prokazují, jsou známy a nebudeme se proto jimi zabývat. Ostatně samy o sobě by takový účinek vyvolat nemohly. Aby nepatrné drobtý z Malenkovova stolu mohly vzbudit tolik falešných nadějí, bylo třeba dvou činitelů, únavy z válečného nebezpečí na straně jedné a neutralistické propagandy na straně druhé.

Vraťme se v této souvislosti k francouzským událostem a k francouzskému neutralismu vůbec. Jeden ze zakladatelů evropského hnutí prohlásil již před rokem, že veřejným nepřítelem číslo jedna pro Evropu není komunismus, jehož metody již všichni prohlédli a jehož argumentace mezi myslícími lidmi je tak málo účinná jako svého času byla propaganda Goebbelsova, nýbrž neutralismus. Bylo mu tehdy namítnuto, že nebezpečí nemůže být tak velké pro nepatrný počet neutralistů, kteří v žádné zemi nemají přímý vliv na politické události. Než vývoj politické situace v zemích evropského Západu po smrti Stalinově mu dal za pravdu. Neutralisté opravdu přesvědčení, neutralisté „aktivní“ zůstali i nadále nepatrnou hrstkou, ale při obrátěném využití únavy ze zbrojení a válečného napětí a vykládající po svém pythická gesta sovětské politiky, vykonali pořádný kus práce.

Oč jde vlastně v neutralistické koncepci? V podstatě to koncepce není. Neutralismus není ani odlišná politická doktrína, ani program, obsahující nová řešení pro běžné problémy francouzské zahraniční politiky. O každém politickém hnutí lze říci slovy bible, že na jejich počátku bylo slovo. Ne tak o neutralismu. Tam na počátku nebylo slovo, nýbrž nálada, a to po výtce špatná nálada. Francouzský neutralismus je daleko spíše záležitostí pro psychiatra než pro historika nebo novináře. Odtud také jeho epidemická nakažlivost tam, kde podmínky jsou příznivé. U kolébky neutralismu stály dva počty nelibosti: Jednak, že žijeme v době gigantické války občanské proti totalitarismu a že jsme roku 1945 bohužel absolvovali pouze jednu etapu, jednak, že vývoj si dovoluje drze jíti ne do leva, kam mu intelektuální snob ve své povýšenosti určil se ubírat, nýbrž cestami křivolakými a neočekávanými. Strach z války ku podivu, i když nejpochoptitelnější z obou, není rozhodujícím důvodem proč se někdo stane neutralistou. Je jím daleko spíše druhý motiv, zatvzelenost uražené pýchy, jež nechce nahlédnout svůj omyl. Zjev neutralismu, resp. jeho psychologické příčiny, by nám neměly být neznámy. Také u nás bylo potenciálních neutralistů habaděj. Naše zeměpisná situace a kuhhandl Spojenců na Jaltě nedaly jim příležitost, aby se projeví v této formě. U nás z nich byli *fellow-travellers*, komunističtí přísluhovači a kolabo-

ranti. Všichni Hromádkové, Kozákové, Fische-
rové, Mukařovští, kteří pomáhali svým neodpo-
vědným žvaněním o „mostu“, o „nerozlučném
spojenectví“, o „veliké sovětské demokracii“
uspávat a rozvracet veřejné mínění místo aby je
burcovali k bdělosti před smrtelným nebezpečím
Stalinovy páté kolony, ti všichni by se byli stali
neutralisty, kdyby se Československo bylo octlo
v situaci Francie. Proto mají francouzští neutra-
listé s nimi tolik společného. Nechuť změnit
svůj slovník a vzdát se vyčichlých nebo komu-
nisty vyvlastněných a zkompromitovaných
představ a frází, nechť uznat, že jsem spojen
na život a na smrt s osudem všech demokracií
bez ohledu na přežilé politické třídění „pravice“
a „levice“, „pokrokový a reakční“, nechť —
a zde se francouzští neutralisté nijak nestydí ape-
lovat na nejnižší a nejreakčnější šovinistické
pudy — uznat, že v čele svobodného světa stojí
dnes Spojené státy a že jedině jejich pomoci v
nejrůznějších formách dekadentní levicový snob
děkuje za to, že dosud nemusí psát oslavné
články na veliký SSSR, číst pouze co censura
mu dovolí číst, nebo že vůbec ještě nesedí v pra-
covním táboře, to všechno způsobilo hluboký
vnitřní spor, jenž se postupem času, jak sovět-
ská agresivita nutila k zaujetí mravně jasného
stanoviska, měnil v umíněnost a bezmezný
vztek. Hněv se obrátil nikoli proti původcům
válečného napětí, nýbrž proti těm, kteří nebez-
pečí správně odhadli a snažili se mu čelit, a
proti obětem komunistického útlaku, demokra-
tické opozici v zemích za „železnou oponou“ a
emigraci. V individuální psychologii známe také
podobné příklady. Jak často stihá nelibost ne
toho, kdo křivdí, nýbrž toho, komu bylo ukřiv-
děno! Naše svědomí totiž není čisté a raději by-
chom měli celou věc s očí. V okamžiku, kdy
se bývalý obdivovatel „veliké sovětské demo-
kracie“, zachvácený pochybami o mravní úrov-
ni komunistů a ruské politiky, začal hněvat na
své přátele a spojence, že mu říkají nepříjemnou
pravdu, spatřil neutralismus světlo světa.

Neutralistická these není tedy než dodateč-
nou nadstavbou, ospravedlněním ex-post této
citové základny. Vlastně bychom měli hovořit
o neutralistických thesích v množném čísle. Ne-
utralismus ve Francii existuje v několika odstí-
nech, z nichž tři jsou nejdůležitější. Všem třem
je společné pevné rozhodnutí nevidět věci, jaké
vskutku jsou, avšak ve svém konečném „provedení“
se dosti ostře liší. Nejvíce „nalevo“ stojí
spisovatel a filosof Jean-Paul Sartre s redakč-
ním kruhem měsíčníku „Les Temps Moder-
ness“. These Sartrovy skupiny je přibližně asi

tato: Mír za každou cenu a zůstat „nalevo“ za
každou cenu. Nejsme komunisty a odmítáme
mnohé názory a činy komunistů. Zaujmout však
aktivní stanovisko proti politice Sovětského sva-
zu a jeho satelitů, znamená postavit se rovnou
do amerického tábora a zeslabit tak ještě více
vyhlídky na mír. Zaujmout aktivní stanovisko
proti politice francouzské komunistické strany
znamená postavit se proti dělnické třídě nebo
při nejmenším proti její většině. Podle Sartrova
názoru je každé odloučení intelektuála od děl-
nické třídy osudné, protože tím jsou přetaty ko-
řeny, jež ho spojují s realitou. Sartre a jeho
stoupenci mají odvahu promyslet intelektuální
zbabělost a mravní poraženectví až do konce a
proměnit je v systém. Proto docházejí k pra-
vému opaku toho, co v demokracii je ideálem
intelektuála. Nikoli vůdce, předbojovník, uka-
zatel nových cest, nebo — je-li toho třeba —
nemilosrdný kritik chyb a předsudků, ochotný
postavit se proti většině a snášet následky svého
postoje, jako svého času Zola v aféře Dreyfu-
sově nebo Masaryk v boji proti Kutnohorským
falsifikátům. Otrok, patolízal v závěsu pouliční
luzy a jejích nálad, který si ničím není jist a
nevěří v nic, več dosud neuvěřily „masy“ —
to je hrdina pro neutralisty Sartrovy školy. Ale
jak jsme již řekli, mnoho v neutralistickém po-
stoji zasluží spíše pozornosti psychiatra nežli
reportéra a o neutralistech sartrovských to platí
v první řadě.

Druhou skupinou je redakční skupina a čte-
nářská obec týdeníku „L'Observateur“ v čele
s Claude Bourdetem. Stoupenci tohoto směru
opustili v roce 1947 levý pařížský deník
„Combat“, protože nesouhlasili s odsouzením
sovětské politiky a politiky francouzských komu-
nistů. Claude Bourdet je neutralista opravdu
„neutrální“. Jeho these zní: Amerika a So-
větský svaz jsou dvě agresivní velmoci. Pone-
chat vedení jen jednomu z nich povede najisto
ke třetí světové válce. Proto se musí Francie
držet přísně stranou jejich sporu. Především se
však musí osvobodit z atlantické aliance, jejíž
podepsání byl osudný krok. Tak může přispět
k „osvobození“ francouzské komunistické stra-
ny ze závislosti na Moskvě, což by pak umožnilo
vytvoření „pokrokovější“ vlády a konec „re-
akčního“ režimu, jak Bourdet kvalifikuje šma-
hem všechny francouzské kabinety, co jich bylo
od přechodu KSF do opozice. Také Bourdet je
případ pro psychiatra, zejména pokud jde o po-
sedlost „progresivistickým“ slovníkem: „děl-
nická třída“, „vývoj do leva“, „masy“,
„třídní uvolnění intelektuála“ a jiné vyčichlé
fráze se opakují se stejnou stereotypností na
stránkách „Observateuru“ s jakou zešilevší

hrdina Ibsenův opakuje v závěrečné scéně „Slunce . . . slunce . . . slunce.“

Třetím odstínem francouzského neutralismu je skupina intelektuálů okolo deníku „Le Monde“ a do jisté míry i část přispívatelů „Combatu“. Tento neutralismus je poměrně „nejumírněnější“. These „Le Monde“ a jeho šéfredaktora Huberta Beuve-Méryho (bývalý atašé francouzského velvyslanectví v Praze) je asi tato: Nebezpečí sovětské agrese není ani zdaleka tak veliké, jak je oficiální francouzská politika líčí. Je otázkou, zda účast Francie na severoatlantickém obranném paktu byla žádoucí a zda se tím zbytečně nezvýšilo válečné napětí. V každém případě je pak jisto, že v rámci tohoto paktu má Francie příliš málo svobody pohybu, že příliš poslušně sleduje amerického partnera a že břemeno zbrojení, jež na ni připadá, je neúměrně veliké. Utvoření Evropského branného společenství je pak krokem vyloženě chybným, ježto se jím na jedné straně dává možnost německému militarismu, aby se znovu uplatnil, a na druhé straně, bude-li smlouva ratifikována, bude tak rozdělení Německa na vždy zpečetěno.

Smrt Stalinova a zdánlivě smiřlivá politika jeho nástupců byly mocným proudem vody na neutralistický mlýn. „L'Observateur“ i „Le Monde“ již odpisovali atlantickou koalici ze seznamu živých a se škodolibou radostí dělali kříž jak nad Evropským branným společenstvím, tak nad celou myšlenkou Spojené Evropy. Byli si naprosto jisti příštím vývojem věcí: Malenkov vyklidí východní Německo i Rakousko, aniž by za to cokoli žádal, kromě záruky, že nové sjednocené Německo se nestane znovu útočníkem. Takovou záruku bude poměrně snadno přinést, v krajním případě neutralisací jednotného Německého státu. Svobodné volby na celém německém území jsou tedy pouze otázkou několika týdnů. Tváří v tvář těmto vážným ústupkům nebudou moci západní spojenci nadále setrvávat na své politice odporu vůči SSSR; zbrojení a s ním i evropské sjednocení se stanou zbytečnými. Kdyby však francouzská vláda přesto chtěla pokračovat ve své závislosti na Spojených státech, tím lépe; bude smetena a nastoupí nový, pokrokovější kabinet (rozuměj: s účastí komunistů). Možná, že bude třeba dalších gest v politice Západu, aby dohodě se Sověty byla zjednána trvalost. V takovém případě musí být Francie a její spojenci ochotni uznat formálně i de facto všechny komunistické režimy ve všech satelitních státech, zastavit veškerou propagandu proti nim a poskytnout jim úvěry.

Duch Mnichova tedy ještě nezemřel, toliko přesídlil zprava do leva. Bylo by však zbytečné zapírat, že až do poslední sovětské noty a do Grotewohlovy návštěvy v Moskvě se neutralistům dařilo ovlivňovat dosti podstatnou část francouzského veřejného mínění. Je také pravda, že SSSR mohl, kdyby to bylo bývalo v mezích jeho možností a kdyby byl situaci správně postřehl, zasadit eventuelním vyklizením Německa za přijatelných podmínek těžkou ránu spojenecké solidaritě. Kreml však patrně usoudil, že svobodné volby ve východním pásmu Německa znamenají příliš velké riziko, zejména jako precedenční případ pro satelitní státy, a proto se rozhodl raději upevnit, co již bezpečně drží ve své moci. Francouzští neutralisté zesmutněli, ale nevzdali se ještě veškeré naděje. Konečně i na základě poslední sovětské noty se dá vyjednávat. Inu, vyjednávat se dá na základě čehokoli. Chamberlain v roce 1938 vyjednával na základě vyloženého ultimata, ve velmi ponižující situaci pro Velkou Británii. Neutralisté ovšem musí ke své nevýhodě přiznat, že dnes je situace jiná. Tenkrát šlo o malé Československo, jehož hlavní spojenec na pevnině plně sdílel páně Chamberlainův názor. To se to vyjednávalo! Dnes však jde o velmoc, demograficky i průmyslově o mnoho silnější než celá Francie, a hlavní partner západního bloku, Spojené státy, ani na okamžik nezapomínají, že jakýkoli appeasement nutně povede v krátké době ke třetí světové válce.

Tuší francouzští neutralisté, že nejbližší budoucnost jim chystá rozčarování, jakého dosud nepoznali? Datum konference čtyř velmocí o německém problému bylo posledními sovětskými prohlášeními odsunuto na neurčito. I když ke konferenci dojde, nemá naděje na úspěch. Nota Tří sovětské vládě, odeslaná po konferenci ve Washingtoně, obsahuje alespoň pět bodů, z nichž každý sám o sobě stačí torpedovat celou konferenci. Z nich dva pak budou bezpochyby jednoznačně hájeny všemi západními spojenci, a tedy i francouzskou vládou: Požadavek svobodných voleb, jež mají předcházet sjednocení Německa, a požadavek ponechat nové celoněmecké vládě, která z těchto voleb vyjde, naprostou svobodu uzavírat smlouvy se sousedy nebo začlenit se do západoevropského společenství. Theoreticky je možno připustit, že by výměnou za velmi vážné koncese Sovětů Spojenci přijali neutralisaci Německa, to jest nepřiznali Německu volnost v zahraniční politice. Aby se něco takového stalo, musil by nastat velmi vážný přesun v americké zahraniční politice, a nic nenaspovídá takové eventualitě. Lanielův

kabinet za daných okolností se neodvážil pokusu o vlastní politiku proti Spojeným státům.

Než i potom, kdyby neutralisace Německa byla možná diplomaticky a technicky, zůstává požadavek svobodných voleb. V tomto směru znamená volební vítězství křesťansko-demokratické unie ze 6. září značnou čáru přes rozpočet neutralistických ilusí. Adenauer si jím získal nepopíratelné právo říci své slovo k problému. Na postoji západního Německa bude záležet zdar či nezdar jakéhokoli řešení, ať se na něm Velká čtyřka dohodne sebe jednomyslněji. Adenauerovo postavení je tím pevnější, že v záležitosti svobodných voleb, jež mají předcházet politickému sjednocení čtyř okupačních pásem, je jeho stanovisko sdíleno a podporováno největší stranou oposice. Sociální demokracie nepomíne žádné příležitosti, aby potvrdila svůj zásadně odmítavý postoj k jakémukoli kontaktu s tak zvanou Německou demokratickou republikou. Uvědomuje si, že šalamounské řešení, navržené svého času komunistickým generálním tajemníkem a převzaté sovětskou notou ze srpna, to jest společná vláda Grotewohl-Bonn, by znamenalo toliko příležitost ke komunistické agitaci a infiltraci uvnitř nynější spolkové republiky bez možnosti recipacity ve východní zóně. Dr. Ollenhauer ví, že v okamžiku, kdy by jeho strana přijala takový návrh, zmizela by s politického jeviště.

Zůstává tedy neutralistům jen jedna jediná eventualita, na kterou sice vytrvale myslí, kterou se však neodvážují vyslovit pro její nemorálnost a ohavnost: dohoda s Ruskem přes hlavu demokratického Německa, likvidace spolkové republiky a návrat k okupačnímu režimu. Uvědomují si, že by takový krok přivedl k moci v krátké době nového Hitlera? Demokracie v Německu by byla navždy zkompromitována a myšlenka evropského sjednocení pohřbena. Nejtragičtější by pak byla okolnost, že ani za cenu takové zrady by německý problém nebyl rozřešen, stejně jako smrtelná rána, zasazená československé demokracii v Mnichově, nezachránila mír. Ať by z takové potupné dohody vyšlo Německo jakékoli, vždy by čítalo 65 milionů obyvatel. „Omezená národní armáda“, kterou dnes chtějí Sověty Německu přiznat, rovná se ve dvou, ve třech, v pěti letech národní armádě neomezené. Válka o východní hranice by pak byla tím jistější, že bez závazku vůči Evropskému brannému společenství by německá vláda a generální štáb měly úplně volné ruce.

Vše nasvědčuje však spíše tomu, že takové hrozné zkušenosti zůstaneme ušetřeni. Setrvají-li spojenci na dosavadní politice, zažijí francouzští neutralisté a všichni, kteří podleli jejich argu-

mentaci, pořádnou kocovinu. Probuzení do tvrdé reality studené války bude nepříjemné a není vyloučeno, že vzroste přesvědčení o nevyhnutelnosti obecného konfliktu. V podstatě se ovšem mnoho nezmění, neboť nic se nezměnilo v zásadách a cílech sovětské politiky od smrti Stalinovy. Toliko veřejné mínění francouzské a evropské postoupí o krok dále k většímu pochopení, oč jde v gigantickém zápase se Sověty.

Carl Sandburg :

JÁN, SYN TOMÁŠOV

Ako som vrazil predtým v onen sobotňajší večer,
keď mesiac visel na východe plamenným oblúkom
sja detská topánočka zo striebra :

musím zabudnúť na nedávnu vojnu,
nikdy nevzpomenúť na tú prvú,
ani na vojny zašlých čias :
Musím ich odložiť
do čierneho vreca naplneného
až do prasknutia zabúdaním,
a potom jedným šmahom lopatky zabúdania
pevne zamurovať ďalšiu vojnu
a odložiť ju do tohože čierneho vreca
vecí minulých . . .

Je to taký jemný obrat,
naučený trpezlivým cvikom;
akt vôle a humoru,
často predvedený predtým
v stále sa opakujúcich predstavách —
šikovnosť získaná dvojsečnými úvahami,
keď som sa tak díval, raz na východ,
raz na západ
a načúval duneniu novej vojny.

Či som azda nebýval vždy plný smiechu ?
Či azda som kedy skazil dobrý žart ?
A či snáď som sám vyviedol posledný kúsok,
prevyšujúci všetko ?
Môžu dať nápis miestu, kde popoľ zo mňa
poletuje :

„Miloval ľudstvo práve pre jeho chyby.
Vedel zabudnúť na všetky vojny čias
minulých.“

Urobil to,
aby zabudol na ďalšiu v rade vojen.“

Preložil: K. Simončíč.

(Copyright, 1950, by Carl Sandburg and The New Leader)

ZADRŽENÍ ČI OSVOBOZENÍ?

IVAN L. RUDNYTSKY

Autor tohoto diskusního příspěvku je mladý ukrajinský historik, spolupracovník Ukrajinské akademie věd a umění ve Spojených státech, který právě chystá knihu o dějinách Podkarpatské Rusi.

V SVĚ poslední knize rozvádí James Burnham myšlenky, známé z jeho dřívějších spisů *The Struggle for the World* a *The Coming Defeat of Communism*. Na tyto tři knihy je třeba se dívat jako na ucelenou trilogii. Zatím co oba dřívější svazky poskytovaly theoretický podklad, Burnhamův rozbor světové situace a dynamických tendencí našeho věku, pokouší se jeho poslední kniha o vyvození praktických důsledků.

Hlavní myšlenkou knihy *The Struggle for the World* byla these o nepřekonatelném rozporu mezi oběma velkými mocenskými bloky současnosti: komunistickým, pod vedením Sovětského svazu na straně jedné a demokratickým, v němž přirozeně vůdčí úloha připadá Spojeným státům, na straně druhé; Sovětský svaz, jehož neodvolatelným a neměnným cílem je dobytí světovlády a zřízení světového komunistického státu pod vládou Moskvy, vnucuje bloku demokratickému zápas na život a na smrt. Burnhamova druhá kniha, *The Coming Defeat of Communism*, byla, jak sám název naznačuje, vyjádřením důvěry v konečné vítězství Ameriky a demokratického tábora. Tento závěr byl podepřen dvěma skupinami argumentů: jednak důkazy o tom, že sovětské imperium je podmínováno vnitřními rozpory a neřešitelnými potížemi; jednak poukazy na větší vitalitu a tvůrčí sílu svobodné západní společnosti.

Třetí díl trilogie, *Containment or Liberation?*, se pokouší vášnivě, zároveň však jasně a logicky, vytýčit úkoly americké zahraniční politiky na podkladě této dříve rozvinuté „diagnosy našeho věku“.

*

Co do metody je Burnhamova kniha pojata způsobem analyticko-kritickým. Program americké zahraniční politiky, jež Burnham doporučuje a který shrnuje pod heslem „osvobození“ (potlačených národů), rozvádí pomocí ostré kritiky dosavadní politiky, která je známa pod jménem „zadržení“ (sovětské expanse).

„Containment“, „zadržení“, je zahraničně-politická doktrína Trumanovy éry, která byla

formulována roku 1947 a jejímž cílem bylo energicky odrazit jakýkoli další akt komunistické agrese. K programu „zadržení“ patřilo též úsilí západního světa vybudovat — slovy státního tajemníka Achesona — „postavení síly“, a to jednak vojenskou pohotovostí Ameriky a jejích spojenců, jednak mezinárodní politikou a hospodářskou spoluprací a americkou pomocí zemím válkou rozvráceným nebo zastalým.

Burnham je pevně přesvědčen o nedostatečnosti politiky *zadržení*. Dědičný hřích této politiky vidí jednak v tom, že odpisuje jako nenávratně ztraceno vše, co až dosud Sověty získaly, jednak v její ryze defenzivní povaze. Ve znamení „zadržení“ si Spojené státy samy uložily omezení, že nikdy nepřenesou boj na území protivníka. Této defenzivní strategii se dostalo praktického vyjádření v celé řadě mezinárodních událostí, od berlínské blokády až po válku v Koreji. Zvláště pak vylučuje politika *zadržení* jakákoli opatření, která by byla zaměřena k pádu komunistického režimu v samém Sovětském svazu.

Kdykoli se objeví slabina v nekomunistickém světě — řekněme v Tunisu, Indii, Indočíně nebo Jižní Americe — politika zadržení vždy ponechává Moskvě volné ruce, aby této slabiny využila do nejvyšší možné míry. Existuje-li nebo objeví-li se však slabé místo uvnitř sovětské sféry — v Albanii, ve Východním Německu nebo v sovětském Turkestanu — pak se všechny západní oči diskretně odvrátí jako gentlemani od dámy, která je náhle necudně obnažena... (str. 62-63).

Tento postoj je ovlivňován obavou, že ofenzivní zákroky Západu by mohly vyprovokovat Sovětský svaz k válce. Architekti politiky *zadržení* arci nepředpokládají, že rozdělení světa a studená válka mohou trvat věčně. Avšak doufají, že podaří-li se překazit sovětské ofenzivní záměry po dobu dostatečně dlouhou, řekněme po 10-15 let, Sověty samy uznají beznadějnost svých plánů na dobytí světa. Vedle nadějí na možnou změnu smýšlení komunistických vůdců jsou také přetřásány vyhlídky na spontánní zhroucení sovětského režimu, a to

na zhroutení zevnitř, ke kterému by došlo bez jakékoli vnější intervence.

Burnhamovy namítky proti politice *zadržení* monou být shrnuty do následujících bodů:

1. Burnham se odvolává na Clausewitzovu thesi, že „absolutní defenziva je v rozporu s ideou války“. *Zadržení* přenechává veskerou iniciativu komunistům, kteří si sami mohou vybrat dobu i místo, pro jejich útoky nejvýhodnější. Při obranné linii, která oepina celý svět, nemonou demokratické mocnosti zůstat stejně odelé a být stejně silné na všech místech. Tak se komunistům mohou podařit občasná prorazení, která povedou k postupnému rozšiřování jejich mocenské sféry. V této hře riskuje Moskva jen málo, neboť v nejhorším případě se útočník vždy může stáhnout zpět na své východní postavení, zatím co v případě úspěchu kořist definitivně připadá do komunistického vlastnictví.

I kdyby se ukázalo, že politika *zadržení* je úspěšná tam, kde jde o otevřené případy vojenské, i potom naprosto selže tam, kde bude určovat americký postoj vůči agresivním činům „neorthodoxním“, na př. vůči útoku zprostředkovanému, kde je převrat zdánlivě proveden domácími komunistickými silami.

2. Rozhodný argument proti *zadržení* zní:

Nebezpečí může být shrnuto jedinou větou: Podaří-li se komunistům zkonsolidovat to, co již dobyli, pak je jejich úplné vítězství ve světovém měřítku jisté. (str. 251)

Burnham se domnívá, že územní základna, která je dnes pod vládou komunistů, dostačuje po stránce geopolitické, populační, hospodářské i strategické k tomu, aby komunistům umožnila konečný úspěch — dobytí světovlády. Zatím je útočná síla komunistů omezena tím, že Moskva spolkla více, než během krátké doby může strávit. Kdyby se však Kremlu podařilo skutečné, do hloubky zasahující zglajchšaltování všech potlačených národů, pak by tím byl pravděpodobně zpečetěn i osud svobodného světa. Z toho vyplývá, že i kdyby se podařilo „zadržení“ komunistické moci v jejich dnešních územních hranicích, nedostačilo by to k zachránění Ameriky a celého západního světa před komunistickým nebezpečím.

*

Jako antithesi a překonání osudné „politiky zadržení“ navrhuje Burnham program „politiky osvobození“. Její cíl je jasný: pád komunistického režimu v zemích, kde dnes vládne, nevyjímaje ani Sovětský svaz.

Avšak jakými prostředky má být tohoto žádoucího cíle dosaženo? Burnham silně zdůraz-

ňuje nutnost „politického válčení“ (*political warfare*) a pružné, okolnostem přiměřené taktiky, která by využívala všech slabin protivníka — avšak nepodává žádné návrhy specifické. Lze se domnívat, že „politické válčení“ má být chápáno jako kombinace velkorysých propagačních ofensiv, energického podporování podzemních a **resistenčních hnutí** v sovětské sféře a ofensivního rozvinutí vlastní americké moci.

V souvislosti s tímto programem rozvíjí Burnham dvě myšlenky, které jsou opravdu *novum* v americkém politickém myšlení.

Prvou z nich je pojem „*východoevropská strategie*“. Burnham zastává thesi, že Spojené státy by měly soustředit své politické a vojenské plánování především na východoevropský prostor v širším slova smyslu, t. j. na „satelitní země“ i na evropskou část samého Sovětského svazu. Předpokládá, že rozhodnutí v zápase o světovládu padne právě v tomto prostoru. Neboť v tomto prostoru — bez ohledu na vzrůstající význam sovětské Asie a Číny — se nachází základ vši komunistické moci. Na druhé straně lze právě na tomto místě nejsnáze otrástit komunistickým režimem, a to jak zevnitř, tak i zvenku. Svou myšlenku „východoevropské strategie“ klade Burnham jak proti převládající koncepci „západoevropské strategie“ (t. j. soustřeďování se na obranu západní Evropy), tak i proti „východoasijské strategii“, kterou zastávají některá místa v republikánské straně, jež by chtěla dát přednost boji v Asii.

S pojmem východoevropské strategie úzce souvisí Burnhamovo zdůrazňování národnostní otázky v Sovětském svazu. V ní vidí Achillovu patu komunistické moci a prostředek, kterým jí lze zasadit těžkou, snad dokonce smrtelnou ránu. „Politika zadržení“ vždy kladla ostrou dělící čáru mezi národy Sovětského svazu na straně jedné a satelitní země na straně druhé. Zatím co osvobození těchto byla projevována aspoň platonická sympatie, tam, kde šlo o národy Sovětského svazu, vládl vždy zásadní nezájem na jejich osudu. Naproti tomu je Burnham přesvědčen o tom, že svoboda je nedělitelná.

Přijmeme-li logiku politiky osvobození, pak se má její cíl týkat nejen národů, které byly zotročeny po r. 1939, nýbrž všech národů, z nichž se skládá Sovětský svaz, národů neruských a také Ruska samého. Náš požadavek se musí týkat svobody všech národů: Ukrajinec má totéž právo na svobodu jako Polák nebo Rus. Jen tento universální výklad, který je požadován jak důvody praktickými tak i spravedlností, uvolní odstředivou energii všech národů sovětského imperia, uvolní sílu, která

může rozlišit celou imperiální strukturu, jakmile jí je dána možnost se projevit. Bylo by směšné vykládat si boj proti komunismu jako zápas o zachování Ruské říše . . . (str. 235-236)

Na jiném místě píše Burnham, že Američané nejsou obeznámeni se sovětskou národnostní otázkou. A opravdu, teprve v posledních letech se v americkém vědeckém a politickém myšlení počíná objevovat porozumění pro skutečnost, že Sovětský svaz není národnostně homogenním „Ruskem“, nýbrž konglomerátem mnoha národů. Burnham je pravděpodobně prvním známým americkým publicistou, který z tohoto poznání vyvozuje radikální politické důsledky.

II.

Exulant z východní Evropy neodolá snadno kouzlu programu jehož hlavním heslem je osvobození. Bude instinktivně náchylný k tomu, věnovat podobnému programu svou neomezenou důvěru, aniž by svůdné návrhy na řešení hlouběji zkoumal.

Nesmíme však zapomínat, že Burnhamova kniha nebyla napsána s hlediska českého, polského nebo ukrajinského. Dílo, které napsal Američan pro Američany a které se týká otázek americké politiky, musí být posuzováno americkými měřítky. A bylo by neprozřetelné očekávat, že se tato zcela kryjí s přáními a nadějami exulantů ze střední a východní Evropy. Outsider, který americkou politickou scénu pozoruje jen brýlemi svých vlastních starostí, upadá do nebezpečí, že neporozumí smyslu hry, která se před ním odehrává.

Die mého mínění je Burnham zcela v právu, vytýká-li politice *zadržení* nepohotovost, která vznikla neoprávněnými obavami z toho, že by Moskva na případná energická opatření Ameriky mohla odpovědět rozpoutáním třetí světové války. Pokud si komunisté války nepřejí, nedají se k válce tak snadno „vyprovokovat“ — pokud k tomu nejsou donuceni přímo, jako se stalo v roce 1941. Na druhé straně, kdyby si válku přáli, pak pro ně „nedostatek provokací“ zajisté nebude žádnou překážkou. Postoj Kremle v této otázce je určován výhradně nadějemi na úspěch. Z toho vyplývá, že by Amerika s rizikem poměrně malým mohla podniknout leckteré kroky, které ryzí defenzivu přesahují a jimiž by mohla značně zlepšit své postavení vůči komunistickému bloku. Bylo by omylem se domnívat, že se v tomto smyslu v *ěře zadržení* dosud nic nestalo. Amerika se již mnohému naučila a pěkný kus cesty se již vzdálila od starých, navykklých, „normálních“ metod ve vedení mezinárodní politiky. Nic-

méně není pochyby o tom, že by v tomto směru mohlo být uděláno mnohem více než dosud.

Je však otázkou, zda zintenzivnění „politické války“ může být beze všeho ztotožněno s „osvobozením“. U Burnhama je patrný rozpor mezi cílem a prostředky. Je velmi specifický tam, kde požaduje, aby Amerika učinila osvobození všech potlačených národů svým jasně vyhlášeným cílem. Avšak neříká téměř nic o cestách, jimiž se tomuto konečnému cíli máme přiblížit. Neboť metody „politické války“ se sice výborně hodí k tomu, aby Sovětům ztrpčily život a v tomto smyslu jsou naprosto hodny doporučení, avšak lze pochybovat o tom, zda postačují k tomu, aby byl komunistický systém vyvrácen ze základů.

Co může znamenat program „východoevropské strategie“ prakticky — nepřihlížíme-li k plánování pro eventualitu války? Více propagandy? Velká většina těchto zemí — včetně neruských částí Sovětského svazu — je proti režimu tak jako tak, i bez zahraniční propagandy. Burnham sám zcela správně varuje před tím, skládat přehnané naděje v propagandu, která postrádá přesvědčující síly, pokud není doprovázena činy. Jistá forma duchovního styku s vnějším světem, objektivní informace o světovém dění a zvláště o událostech, které komunistický tisk skresluje nebo zamlčuje, povzbuzující vědomí že svobodný svět na ně nezapomíná — to vše může mít veliký význam pro udržení morálky porobených národů. Avšak sotva se tím dá odstranit komunistické násilnické panství. Posílení podzemní a odbojové činnosti uvnitř sovětské mocenské sféry může za příznivých okolností mít rozhodující význam. Je však zbraní dvojsečnou, která by měla být používána s největší opatrností. Burnham vznáší oprávněné námitky proti předčasným místním revolučním pokusům, které nemohou mít úspěch, nejsou-li doprovázeny souběžnými změnami v mezinárodní situaci a které by potom sloužily jen tomu, že by komunistická tajná policie potenciálně neaktivnější síly odporu vyhubila. Vřazení národů Sovětského svazu, Rusů i ostatních do programu „politické války“ se zdá oprávněným jak s hlediska příslušných národů tak i s hlediska americké státní raisony. Emigrace ukrajinská, gruzínská, běloruská, arménská, by považovaly za veliký diplomatický úspěch, kdyby se vláda Spojených států rozhodla jednat s národy Sovětského svazu tak, jako jedná se „satelity“, t.j. prakticky rozšířila činnost „Výboru pro Svobodnou Evropu“ také na národy Sovětského svazu. Avšak jen tím by se den skutečného osvobození sotva přiblížil.

Není mým úmyslem vzbudit domněni, že Burnhamovy návrhy nepovažují za užitečné. Domnívám se však, že tyto návrhy, zbaveny polemického nadsazování, jsou ve skutečnosti spíše opravami a doplňky dosavadní politiky „zadržení“ než radikálním opuštěním minulosti. Ve skutečnosti je Burnham politice „zadržení“ blíže než dává čtenáři na jevo a asi také blíže, než se jemu samému zdá.

Zkušební kamenem je bezpochyby otázka války. Věřili-li Burnham opravdu, že zkonsolidování dnešní sovětské sféry musí být zabráněno za každou cenu a považuje-li osvobození za konkrétní cíl blízké budoucnosti, nikoli za neurčitý cíl vzdálený, pak by měl vlastně požadovat preventivní válku. Vyplývalo by to přirozeně z logiky jeho vlastních vývodů. Avšak před tímto důsledkem se Burnham zaráží, nebo při nejmenším se neodvažuje jej otevřeně vyslovit.

Naopak, Burnham se dokonce pokouší dokázat, že „politická válka“, kterou navrhuje, je nejlepším prostředkem, jak zabránit vypuknutí třetí světové války! Nechci tu zkoumat hodnotu tohoto argumentu. Nicméně je charakteristické, že Burnham, který proklíná „zadržení“ pro jeho polovičitosti, se pokouší učinit své these pro čtenáře stravitelnějšími takovýmto argumentem. Má-li být „osvobození“ vřazeno do celkové politiky zaměřené na udržení míru (roz. „studené války“), pak je tím význam tohoto hesla redukován s roviny konkrétního akčního programu na rovinu obecné ideologické direktivy.

Pochopitelně nemám v úmyslu Burnhamovi vytýkat, že preventivní válku nehlasá. Příslušníci středo- a východoevropských emigrací mají mnoho důvodů pro to, aby tak jako tak byli Burnhamovi vděční za pochopení a dobrou vůli, kterou potřebám a tužbám jejich národů prokazuje. Je však třeba nezapomínat na to, že pro něho, jakožto Američana, má pojem „osvobození“ jiný smysl, než by mu rád instinktivně přikládal exulant.

Právě v této otázce pociťuji nedůslednost v Burnhamově myšlení, která je zakryta jen jeho dialektickou obratností a skvělým způsobem podání. Slabina spočívá v těžko překlenutelném rozporu mezi ideálem a skutečností. Burnhamovým ideálem je „osvícená mocenská politika“, osvobozená od sentimentálních, moralistických ohledů a ideologického zamlžení, politika, která důsledně a střízlivě směřuje k pevně stanoveným cílům. Ne nadarmo věnoval Burnham jedno ze svých dřívějších děl „Machiavelistům“, oněm jasnozřivým, předsudky nezatíženým filosofům moci, od florentinského mistra

samého až po Pareta. Ale konec konců s „čistou“ mocenskou politikou je tomu podobně jako s „čistou“ theoretickou ekonomikou. Jako nepostradatelně intelektuální modely jsou velmi užitečné, nesmějí však být zaměňovány za přiměřený obraz skutečného světa. Ale přijme-li předpoklad, že podstatou věcí politických je čistý mocenský boj, pak z toho ani zdaleka nevyplývá, že konkrétní politické jednání může být vždy nebo třeba jen převážně „věcně racionálním“ s hlediska ryzího mocenského myšlení. Neboť do hry tu vstupují zákonitosti jiné, jímž se člověk politický nemůže jen tak vyhnout.

Zvážte pak je známo, že co do kvality „věcně racionální“, zahraniční politika a diplomacie demokratického státu pokulhává za zahraniční politikou a diplomacií jak staré absolutistické monarchie, tak i moderní diktatury. Zahraniční politika demokratických mocností je omezována co do pohotovosti a pružnosti skutečností, že aspoň částečně musí být nesená veřejným míněním. Tato skutečnost ztěžuje náhlé změny orientace (typu smlouvy mezi Ribbentropem a Molotovem) a zatěžuje věci politické přítěží nevěcné, obvykle ethicky zabarvené citovosti. Je to vrozená, nevyhnutelná nevýhoda demokracie a přívrženci tohoto systému ji prostě musí vzít na vědomí.

Burnhamova slabina spočívá v tom, že kolísá mezi machiavelistickou „věcností“ na straně jedné a nepřiznanými ústupky americkému veřejnému mínění na straně druhé. Nebylo by poctivější, kdyby veřejně přiznal, že jsou objektivní danosti, s nimiž americký státník a diplomat prostě musí počítat? Pak by se snad dokonce ukázalo, že „zadržení“, ač snad in abstracto, není politikou nejúčelnější, nicméně představuje *optimum*, které si americká vláda při daném rozpoložení svého národa v boji proti komunismu může dovolit. Takovéto přiznání — které ostatně Burnham sám v otázce války pokradmu činí — by otevřelo cestu konstruktivní kritice dosavadní politiky *zadržení* a plodným návrhům na zlepšení — a zároveň by ovšem zbavilo knihu přichuti zatrpklého, hněvivého stranicví.

*

Burnham zesměšňuje dva aspekty politiky „zadržení“, které by si naopak zasloužily pozitivního zhodnocení. První je otázka vnitřního sociálního pokroku ve Spojených státech, druhá se týká hospodářské a technické pomoci z ostatním zemím nekomunistického světa.

Pro Burnhama je příznačné jak se pokouší odsunout trnitý problém rasových vztahů ve Spojených státech sebevědomou větou, že

„americká rasová tolerance je vysoko nad světovým průměrem“ (str. 192). Je snad pravda, že Amerika zachází se svými černochoy lépe než Indie se svými „nedotknutelnými“, nebo že sovětský dělník či kolchozník by si rád vyměnil místo s americkým černochem pokud jde o materiální podmínky života nebo o občanské svobody. Přesto musí být Burnhamův postoj v této otázce označen za povrchní. Zůstává skutečností, že rasová diskriminace je velkou příteží americké zahraniční politiky i propagandy ve stycích s asijskými a africkými zeměmi. Citelný pokrok, jehož bylo v rasové otázce dosaženo za vlády Rooseveltovy a Trumanovy, může být započítán mezi opravdová vítězství ve „studené válce“.

Co tu bylo řečeno o poměrech rasových, lze aplikovat i na americké vnitřní poměry všeobecně. Jsou-li dnes oči celého světa — přítele i nepřitele — upřeny na Spojené státy, pak není vnitřní stav a vývoj Ameriky už dávno pouhou otázkou domácích, nýbrž dotýká se bezprostředně veškeré světové politiky. Na tom nic nemění ani okolnost, že si sám americký lid tuto novou odpovědnost ještě nedostatečně uvědomuje. Je zřejmé, že jen Amerika, která v svém vnitřním životě spojuje politickou svobodu se sociálním pokrokem, se může s úspěchem zhostit obrovského vůdčího úkolu, který jí připadá. Neboť jen taková Amerika bude s to dobýt a udržet si důvěru národů světa.

S tím souvisí druhý komplex otázek, který Burnham zanedbává. Je jím zhodnocení plánů, pocházejících od presidenta Trumana, které se týkají pomoci, jíž americká vláda poskytuje zemím hospodářsky zaostalým, a které jsou známy pod jménem „Bod 4“. Burnham se pokouší dokázat, že komunismus není žádnou „otázkou žaludku“, čímž se celý program stává zbytečným. Argument je správný, ale závěr falešný. Je pravda, že realita komunistického hnutí pádně vyvrací naivní „materialistické pojmání dějin“. Tak na př. v Americe samé lze najít komunisty spíše mezi syny intelektuálních středostavovských rodin a dokonce i mezi syny milionářů, než mezi syny rodin dělnických. A podobně je tomu i v jiných zemích. Avšak naznačovat, že hospodářská schopnost a hmotný životní standard národů nekomunistického světa není v žádném poměru k vyhlídkám na úspěch ve velkém boji proti komunismu, znamená stavět zdravý lidský rozum na hlavu. Technicko-hospodářské pozdvížení zaostalých zemí pomocí přebytků z amerického bohatství není almužnou, nýbrž činem osvíceného, do budoucnosti hledícího sebezájmu. Jím budou otevřeny nové trhy, které

aspoň částečně nahradí to, co bylo ztraceno ve prospěch Sovětů. Za druhé jím budou získány vlivné vrstvy ve všech příslušných zemích, které z vlastního zájmu budou pevně spoutány s osudem západní demokracie. A za třetí, ani čistě morální a propagační hodnota nesmí být podceňována. Jedna z nejdůležitějších vývojových tendencí dneška s neodolatelnou silou žene národy Asie, Afriky a také Jižní Ameriky, které až po naše století žily v patriarchálně-tradicionálním, technicko-hospodářsky stagnujícím společenském řádu, do soukolí moderní průmyslové civilizace. Výsledek zápasu mezi sovětským komunistickým imperiem a západní „kapitalistickou“ demokracií bude do značné míry spouřen tím, který z obou bloků se ukáže schopnějším převzít vedení probouzejících se národů Východu a uspokojit jejich duchovní a hmotné potřeby.

Než toto jsou problémy a perspektivy, v nichž „machiavelistické“, v ryze mocensko-politických otázkách tak bystré myšlení Burnhamovo selhává.

*

Položme si nakonec ještě otázku, jak je dilemma *zadrženi* či *osvobození* spojeno s nedávnými presidentskými volbami.

Ve Spojených státech i mimo ně (v zahraničí ještě více) se mnoho mluvilo o tom, že v případě republikánského vítězství lze očekávat změnu k „politice osvobození“. Tato vyhlídka vyvolala někde naděje, jinde obavy před údajně nastávajícím „křížáckým tažením“.

V Burnhamově knize nenajdeme přímého zaujetí stanoviska k nastávajícím volbám. Avšak Burnham je politicky příliš bystrý, než aby na tuto souvislost nemyslel a aby ji při publikaci své knihy nebral v úvahu. Je sotva náhodou, že se tento mohutný útok proti zahraniční politice demokratické administrace dostal na knižní trh těsně před volbami. Tato domněnka je posilována okolností, že se Burnham během volební kampaně velmi energicky zastával republikánské věci (sr. jeho útoky proti Adlai Stevensonovi v listě „American Mercury“). Ostatně američtí recensenti jeho knihy ji velkou měrou považovali za zbraň, určenou pro předvolební boj. Povaha příležitostného stranického spisu, jíž Burnhamova kniha — ať již autor to sám zamýšlel či nikoli — tím nabyla, velmi uškodila jejímu přijetí a věcné diskusi o jejích hlavních myšlenkách, jejichž objektivní význam byl odsunut do pozadí.

To nás opravňuje k otázce, jaká je souvislost mezi zásadními směrnicemi americké zahraniční politiky a vnitřní stranicko-politickou konstelací ve Spojených státech.

Ai již se demokraté během své dvacetileté vlády dopustili jakýchkoli chyb, v historii strany republikánské je málo, co by mohlo vzbudit důvěru v její vyšší moudrost, aspoň na zahraničně-politickém poli. Až do Pearl Harbour byli republikáni baštou izolacionismu. Když pak ve válce vznikla „Velká Aliance“, zasloužili se republikáni pramálo o vyburcování americké veřejnosti z naivní důvěry v sovětského spojence a „strýčka Joe“. Rooseveltovy iluze v tomto směru sdílel republikánský kandidát na prezidentství z r. 1940, Wendel Wilkie, v míře ještě větší (sr. Wilkieho knihu „One World“). Bezprostředně po skončení války vznesla republikánská strana požadavek okamžité demobilizace branných sil. Když za pozdější změněné světové situace počala zaujímat aktivní protisovětský postoj, nebyla s to distancovat se od mluvčích velmi problematických. Na druhé straně existovalo v republikánské straně také t.zv. „internacionalistické“ křídlo, které takřka soustavně podporovalo zahraniční politiku Trumanovu a Achesonovu a které prosadilo kandidaturu Eisenhowera proti Taftovi.

Květnatá volební rétorika, v níž bylo hesla „osvobození“ republikánskými mluvčími častěji použito, nemusila ostatně nikoho zmást. Vždyť bylo jasné, že vlastní volební platformou republikánů byl požadavek snížení státních výdajů

a daní — sotva slučitelný se zaktivisováním protikomunistického boje.

Nezaujatý pozorovatel mohl od republikánského volebního vítězství očekávat jen jednu ze dvou možností: Buď, v lepším případě, pokračování politiky *zadržení*; nebo, v případě horším, sklouznutí zpět do tradičního amerického zahraničně-politického vulgárního empirismu, t.j. do bezmyšlenkovitého protloukání se ze dne na den. Nemělo by se zapomínat, že politika *zadržení* chtěla být výrazem dlouhodobého, podle „ideologických“ hledisek vypracovaného plánu — v tomto směru naprosté novum v amerických dějinách.

Která z obou načrtnutých možností se uskuteční, se ukáže v nejbližších letech. V každém případě ukázaly již první měsíce republikánské administrace, že o nějakém radikálním obratu k politice osvobození nemůže být řeči. Jinak by vzácná příležitost, nabídnutá Stalinovou smrtí, nebyla zůstala nevyužita.

Jako politický spisovatel James Burnham není jen popisujícím a analyzujícím theoretikem; je také praktickým programatikem, který svým perem chce působit na události a politiku své země. Domníval-li se však, že změna vládnoucí strany přispěje k posílení protisovětského boje Spojených států, pak mu lze právem vytknout, že se v této části své diagnosy zmýlil.

Z NOVÉ LITERATURY:

HOSTOVSKÉHO „NEZVĚSTNÝ“

MIRKO TŮMA

EGON HOSTOVSKÝ bývá často stavěn do stínu Franze Kafky pro souvislosti umělecké i rodové, pro východisko, cíl i zaměření. Myslím, že se tím Hostovského význam zužuje až nespravedlivě. Můžeme jistě nalézt v Hostovském stavu úzkostné duše společné s Kafkou, můžeme dojít k motivům základně stejné inspirace a k tématům řešeným zrakem jakoby stejným a souřadným. Nejde tu ovšem o závislost zásadní, o níž se hovoří a píše, ale spíš o stejné pochopení času a prostoru, o pohled do týchž hlubin a závratí. Je to však pohled dvou rozličných párů očí, raisonnement dvou rozličných mozků. Řečeno hodně zúženě: Kafkova úzkost je přenášena z atmosféry na člověka, úzkost Hostovského z člověka do prostředí. To je jasné už z prvotiny Hostovského „Ghetto v nich“, kdy rozbitý člověk destruuje na své cestě nejen člověka, ale i zdi domů, sklenice na politých

stolech vináren a kamení staroměstských uliček. Nebo Koerner! Ten zdánlivě šedivý profesor s běsem žárlivosti, charakter vnitřně deformovaný až k šílenství, crescendo z malých podezření až k velké vášni mučitele a sebe-mučitele. Zde, v „Případu profesora Koernera“, Hostovský po prvé zasahuje do české prózy svým vlastním světem. Nově a v českém rybníčku revolučně se dívá na problémy, s nimiž se dosud naši novelisté buď nevyrovnávali vůbec, nebo jen s mravokárným kantorováním. Zde, v Koernerovi, našli byste pravdu, souvislosti s Dostojevským, Francem, Zweigem, případně i s Kafkou. Našli byste ono zastavení u detailu, který roste a nadržává do oblastí metafysických, našli byste článek víry, jenž nakonec, jako paprsek, vždycky prozařuje z Hostovského infernálního světa. V tom je jeho síla básnická. Vidět rozklad, rozumět mu, dát mu

příčinnou souvislost, ale nakonec mu nepodlehne. Nad všemi vyvrácenými, zvlčilými, zkompromisovanými, stihomamnými a pološilenými lidmi a skutečnostmi je malý proud světla, jež se jako spektrum obráží v konečném smíření či v milostné písni.

Hostovský se soustřeďuje k analýze prostého člověka. Není ovšem kompromisní jako Capek, má víc odvahy odhadovat a kouskovat, nesmíruje a nedořešuje à tout prix. Jeho zrcadlo je zabroušeno fantasií až poeovskou. Je ovšem fantasmie moderní, zákonná, přístupná, ohraničená jen extrémní úzkostné nákazy, rozšiřované člověkem bez opory a často bez vůle. Proto občané zbečnovští prožívají ve „Žháři“ strach z neznámého paliče jako hrůzu z nevysvětlitelnosti. Proč ve Zbečnově stále hoří? Proč? Hostovský tu otvírá nové světy podezření, strachu, nedůvěry, rozkladu člověka a kolektiva. Lidé zapomínají, že existuje „action gratuite“, bezodpovědnost na otázku proč. Necítíte tu spříznění s Gidem?

Druhá světová válka vnese Hostovského do apokalyptického víru, kde se realita začíná vyrovnávat básnickově fantasmii. Vidí zástupy paličů, slyší je v amplionech a v marši vysokých bot. Tušení? Pravda. Hostovský najednou hmatá po životě bídy, ústrků, podezírání, nenávisti, žárlivosti. Je sám uprostřed plamenů, které se ze zbečnovské návsi rozšířily na katedrály šílené Evropy.

Exil je pro Hostovského prožitím největší bolesti lidské, kde židovská tisíciletí splývají s palčivými jizvami chvíle. S jizvami, jež se nikdy opravdu nezhojily. Nervy se změnilly v magnetickou ručičku barometru s nápisem Smrt. A závojem smrti, až prorocky prožívané, jsou zastřeny všechny jeho válečné práce. „Úkryt“, „Listy z vyhnanství“ a hlavně pak „Sedmkrát v hlavní úloze“ jsou velké reportáže o úzkosti a umírání lidské duše, nejsou však pro krátkost odstupu tak tvárně uzavřené jako třeba „Koerner“, „Žhář“ a „Tři starci“.

Po hitlerovské válce vrátil se Hostovský do osvobozené země, kde nenalezl svobodu. Jizvy se znovu otvíraly. Přátelé, s nimiž dříve žil v úzkém duchovním společenství, nemluvili vůbec, nebo pošeptmu. Jedni zcyničtělí válkou, druhí zklamáním. Bylo málo statečných. Lidé, proměnění za války v koncentracích v čísla, proměnili se po válce ve „spis“.

V atmosféře polopravd, rozpaků a zklamání píše svůj exilový dozvuk „Cizinec hledá byt“, už vlastně v tušení, že brzy nastane znovu to, co právě skončilo.

A v novém exilu začíná psát a dokončuje svůj román „Nezvěstný“, který je zatím prvním významným uměleckým dokumentem o naší prohře z února 1948.

Stručný obsah: Novinář Pavel Král, který se vrátil z exilu, má v Americe těžce nemocnou schovanku, dceru jakéhosi dobrodruha Kapouna, jenž sloužil za války nacistům, byl pak jako Němec deportován, ilegálně se vrátí a slouží komunistům. Čili kolaborant z profese. Pavel Král se chce dostat jako korespondent do Ameriky, aby mohl být se svou umírající schovankou. Tedy motiv docela lidský. Král nikdy není na scéně. Hovoří se jen o jeho spise, o který mají zájem jak komunisté, tak tajná služba amerického velvyslanectví. Ze svědectví se dovídáme o Králově síle získávat přátele na život a na smrt. Býval to kdysi Eric Brenner, židovský intelektuál, který se z nenávisti k Němcům stal po válce, jako tolik jiných, komunistou, a liberální žurnalista Oldřich Borek. Ten z přátelství ke Královi přechovává u sebe otce jeho schovanky, Kapouna. Mezi Králem a Brennerem stojí teď Brennerova paní, Olga, kdysi Králova milénka. Brenner ví, že se k němu stále vrací. Králův spis mají v práci dva konkurenti. Tvrdý bolševik Matějka z ministerstva vnitra a zástupce amerického vojenského atašé, zpravodajec Morgan. Čí je Král? Matějkův nebo Morganův? Bude pracovat v Americe jako špion pro československé a ruské komunisty, nebo jako agent americké Intelligence Service? Divný člověk, ten Král. Nikdy pro nikoho nepracoval jako špion. Jak se v něm vyznat? Jak riskovat poslat či pustit ho do Ameriky? Matějka zkouší využít Brennerovy žárlivosti, ale co s člověkem, který má sice legitimaci partaje, ale není vlastně komunist. . . a myslí, a dokonce lidsky! Tak lidsky, že se mu Králův případ promění v hledání světla a pravdy ve vlastním narušeném manželství, v tom intimissimu života, na něž komunist nemá právo. Neubrání se víře, která ho rozrušuje, a nakonec přemáhá, sám nastavuje zrcadlo vlastním pochybám a ocitá se krok po krůčku v táboře protikomunistů. A ve dnech únorového převratu ho sám Morgan veze diplomatickým autem na Šumavu. Borek to má obtížnější. Toho komunisté opravdu po komunisticku zaskočili. Po puči, ve chvíli, kdy mu jeho političtí přátelé jako nejschopnějšímu z mladých svěřují vedoucí úlohu v domácím odboji, vychází v Rudém právu článek oslavující agenta Kapouna jako bolševického hrdinu, jehož Borek skrýval s nasazením života proti nactiutračům z kapitalistického tábora. Je tedy Borek v očích svých přátel zrádce. Ještě ve dnech chaosu při-

stihnou jej členové podzemní organizace v rozhovoru s Kapounem. Oznamí oběma rozsudek smrti vynesený revolučním odbojovým soudem. Kapouna zastrelí, Borka těžce zraní.

Z Borka, který se zotavuje v nemocnici, stává se hrdina papírové revoluce v Československu. Jeho žena, až do chvíle převratu lehkověrná buržoasní panička, mluví ke komunistickým ženám, jeho zmatení spolupracovníci přestupují ke komunistům a triumfující Matějka mu přijde poděkovat jménem vítězné strany. A zde je vrchol románu. Borek trestá Matějku tím, čím on a komunisté trestají bezbranného člověka. Šíleným, neposatelným, bezdechým strachem, strachem z duchů, jež sami vyvolali. Jakmile se Borkovi zkriví na hlavě vlas, obdrží ministerstvo vnitřní zduvodněnou zprávu, že Matějka byl dublér, že se snažil navázat s Američany a zradil stranu. Matějka čte dopis, který existuje v podzemí v deseti opisech. „Hrůzu na ně“ je Hostovského první zbraň v boji s komunismem. A jak to dopadne s Králem? Nikdo neví. Šlo přece jen o spis. Ještě zmínka o jedné z okrajových figur, pro Hostovského typických. V Praze je náhodou ve dnech puče Američan českého původu, pan Johnson. A ten běhá od čerta k ďablu, aby našel svůj kufr, zapomenutý na počátku války v jednom pařížském hotelu a vyzvednutý jakýmsi českým diplomatem, který emigroval už před únorem. Co bylo v tom kufříku, který pana Johnsona z Omahy přivede na hranici dobrodružství, kde jde o život a smrt národů? Nějaké kompromitující obrázky a kousky dámského prádla, které panu Johnsonovi dala na památku jakási pařížská kratochvíle. Co kdyby na to jeho paní jednou přišla? Vidíte, zase maličkost, prostá, lidská, nedůležitá a jakou tragedii může způsobit v době, kdy lidé „pracují“ buď pro tu či onu stranu a kdy není už mezi nimi člověka.

„Nezvěstný“ je dílo mikroskopického pohledu do duchovní i mravní úžiny, v níž se Československo octlo po druhé světové válce. Lež, falešné naděje a ještě falešnější sny proplétají se v Hostovského románu jako spleť plamenů. Padá na vás tíživá atmosféra pražských ulic, jež jakoby se styděly za slunce rozpalující jejich dlažbu; cítíte, jak se hovor mění v šepot, obava v úzkost a úzkost v zoufalství. Hostovský se historických událostí dotýká jen letmo. (A tam, kde to dělá, nemá právě šťastnou ruku. Proč dávat Janu Masarykovi do úst fiktivní rozhovory s fiktivními lidmi?) Šlo mu o duši prostředí, které tvoří štvaný, zmatený, nevidoucí a ubíjený člověk. Šlo mu o to dokázat, že nelze stavět na polopravdě, že, je-li v duchu jakýsi byt i sebe nedefinovatelnější zákon Boží, ne-

může se smířit s cynismem stalinismu. Právě proto snad je nejvýraznější postava Brennerova, komunisty sui generis, který se marně snaží zabít svědomí.

Nevím, zda Hostovský svůj román hlubokého napětí dějového, své vise tragického zauzlení lidských osudů a zmatků dotvořil básnický, zda procítil všechny své figury do důsledků. Zda inu duše Králova spisu, tedy člověk sám, nevyzněla schematicky, stejně jako gestapácká říznost Matějka. Zde je příliš snadný kontrast bílého s černým, něco, co v románu dušezpytném má být víc prokomponováno a analysováno.

I tak je Hostovského „Nezvěstný“ významnou událostí. Už proto, že se tu básník zahleděl tam, kam nejtíž dopadla rána, o níž právě politický exil začíná diskutovat s cynickou a neplodnou chladnokrevností. *Hostovský nezapomněl na člověka* s vytetovaným číslem na předloktí a s tištěným číslem na spisu, uloženém v archivu naší úředně zabíjející éry.

REDAKCI DOŠLO:

- P. Demetz, *René Rilkes Prager Jahre*. Eugen Diederichs, Düsseldorf, 1953; str. 210 (VIII).
- Ivan L. Rudnytsky (Ed.), *Mykhaylo Drachmanov*. A Symposium and Selected Writings. The Ukrainian Academy of Arts and Sciences in the U.S.A., pp. 224.
- Jiří Kovtun, *Blahoslavení*. Edice Lucernička, c/o A. Kratochvíl, Kunigunderstr. 51/III, München, 1953. Sbíрка básní, str. 18.
- Robert Vlach, *Tu zemi krásnou*. Knihnice Lyriky, Stockholm (vytiskla tisk. „Studio“ v Paříži). Str. 31, 350 frs.
- Juraj Vičan, *Sme živi*. Ed. Masaryk, str. 148, \$3.— (sr. oznámení na obálce).
- I. Gadourek, *The Political Control of Czechoslovakia*. H. E. Stenfert Kroese N.V., Breestraat 14, Leiden, Holland. Str. 285, hol. fl. 12.—.

NEOPOMEŇTE

NIKDY OZNAMIT ZMĚNU SVĚ
ADRESY. ZASÍLEJTE NAM AD-
RESY NOVÝCH ODBĚRATELŮ.

ROZŠIŘUJTE SKUTEČNOST!

PRAVĚ VYCHÁZÍ SBÍRKA BASNÍ

Pavla Javora

DALEKÝ HLAS

Vydává

NAKLADATELSTVÍ „NOVÝ DOMOV“, 992 QUEEN St. W.,
TORONTO, ONT., CANADA

Str. 115. — Cena \$2.—

POVŠIMNĚTE SI NOVÉ ADRESY „SKUTEČNOSTI“:
ENGLSCHALKINGERSTR. 20/6, MUNICH 27, GERMANY.

* * *

ODEBÍREJTE

NEW-YORSKÉ LISTY

435 E 86th St., New York 28, N.Y.

* * *

SLOVENSKÝ

NEW-YORSKÝ DENNÍK

LZE OBJEDNATI
NA TÉŽE ADRESE

* * *

ÚSTAV DR. EDVARDA BENEŠE

pro politické a sociální studium,
45 Hans Place, London, S.W.1,

vzal si mezi své úkoly i soustředění, katalogisování veškeré knižní, časopisecké, brožurové a letákové produkce dnešního českého a slovenského exilu. Dosavadní jeho akce, prováděné hlavně v Anglii, ukázaly nutnost obrátiti se na širokou exilovou naši veřejnost s apelem, aby nám pomohla doplnit tento archiv, pokud zůstaly v rukou jednotlivců, organisací nebo redakcí uchovány tyto dokumenty, svědčící o životnosti exilu.

Prosíme proto každého, kdo si uchoval jakékoli doklady shora uvedené, aby je laskavě věnoval našemu Ústavu k doplnění našeho archivu a poslal je na adresu do Londýna; jedná se především o jednotlivá čísla českých a slovenských časopisů, které vycházely v zemích mimo Velkou Británii.

NAKLADATELSTVÍ **SOKOLOVA**, case postale 29, Genève 17,
oznamuje, že vyšly dvě další knihy:

MONOGRAFIE známé české malíčky TOYEN.

Tato kniha vyšla v naší cizojazyčné sbírce (francouzsky a anglicky). Obsahuje 40 reprodukcí obrazů a kreseb malíčky a jednu reprodukcí barevnou. Je doprovázena texty předních francouzských básníků André Bretona a Benjamina Péreta a básní právě zemřelého českého básníka Jindřicha Heislera.

CENA KNIHY V BEŽNÉM VYDÁNÍ JE 3 DOLARY.

Luxusní vydání v 25 číslovaných exemplářích je vytištěno na papíře Vélia. Obsahuje na víc jednu rytinu (Suchá jehla) malíčky a je podepsáno autory.

CENA LUXUSNÍHO VYDÁNÍ JE 15 DOLARŮ.

FERDINAND PEROUTKA:

ZAČÁTKY ČESKO-SLOVENSKÉHO SOUZITÍ

Luxusní vydání této knihy vyšlo ve stejné úpravě jako první kniha téhož autora.

CENA BEŽNEHO VYDÁNÍ JE 2 DOLARY, LUXUSNÍHO 15 DOLARŮ.

EDICE MASARYK V PAŘÍŽI vydala
původní román

JURAJ VIČAN:

„SME ŽIVÍ“

*Chicagský HLASATEL o knize napsal:
„Není to jen snůška prožitků, nýbrž
ucelený obraz a psychologie prostře-
dí i doby . . . Román nese pečeti ne-
sporných literárních hodnot.“*

Knihu možno objednat přímo v tiskárně:

EDITIONS MASARYK,
c/o Druckereigenossenschaft AARAU,
Renggerstrasse 44, Switzerland.

CENA (včetně poštovného atd.):
\$3, DM 11.80, atp.

INFORMACE o nejpočetnější skupině čs.
exilu, uprchlících v Australii, podává ve
svém 3. ročníku čtrnáctideník

HLAS DOMOVA

4, ERIN ST., RICHMOND E.I.,
MELBOURNE, VIC., AUSTRALIA.

Roční předplatné do všech zemí:

Obyč. poštou: austr. £1-17, neb £ stg. 1-10
US \$4. Letecky: A£5-15, £stg. 4-12, \$12